

CARTA EUROPEÀ DES LENGÜES REGIONAUS O MINORITÀRIES

Activitats ena aula

**Claudine BROHY, Vicent CLIMENT-FERRANDO
Aleksandra OSZMIANSKA-PAGETT e Fernando RAMALLO**

Traduccion:

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

CONSELH D'EURÒPA

ENSENHADOR

PREAMBUL	2
PER ÇÒ QU'EI DES ACTIVITATS ENA AULA	3
PART A. INTRODUCCION GENERAU	4
1. Diversitat lingüistica	4
1.1. Perqué ei important promòir era diversitat lingüistica?.....	5
1.2. Qué se pòt hèr a compdar des sistèmes educatius?.....	6
2. Carta Europèa des Lengües Regionaus o Minoritàries	6
2.1. Qué ei era Carta?	6
2.2. Qué son es lengües minoritàries en sens dera Carta?	7
2.3. Perqué ei de besonh era Carta?.....	8
2.4. Com foncione era Carta?.....	8
PART B. ESTUDIS DE CAS: CONFEDERACION SOÏSSA, ESPANHA E REPUBLICA DE POLONHA	10
3. Confederacion Soïssa	10
3.1. Informacion prealabla	10
3.2. Era Confederacion Soïssa e era Carta	13
3.3. Escomeses futures.....	14
4. Espanha.....	15
4.1. Informacion prealabla	15
4.2. Espanha e era Carta	24
4.3. Escomeses futures.....	24
5. Republica de Polonha.....	25
5.1. Informacion prealabla	25
5.2. Era Republica de Polonha e era Carta	27
5.3. Escomeses futures.....	28
PART C. ACTIVITATS EDUCATIVES	30
GLOSSARI.....	44
Bibliografia sumària	46

PREAMBUL

Coma presidenta deth Comitad d'Expèrts deth Conselh d'Euròpa dera Carta europèa des lengües regionaus o minoritàries, ei entà jo un gran plaser presentar aguesta publicacion, qu'a estat elaborada tà celebrar eth 20au anniversari dera entrada en vigor dera Carta, eth 1998. Era Carta ei era unica convencion internacionau legaument constrenhenta destinada exclusivament ara proteccion a ara promocion des lengües regionaus e minoritàries. Enquia aué, ena Carta s'i includissen ath torn de 80 lengües de més de 200 comunitats lingüísticas.

Aguest document nèish coma resultat d'ua grana investigacion sus era importància de hèr més visibla era Carta, més que més en sistèma escolar. A per tòca principau porgir ara comunitat educativa ua airina eficaça entà difóner informacion sus era Carta e es lengües minoritàries, e conscientizar, donques, sus era diversitat lingüística.

Dongui es gràcies a Fernando Ramallo (Universidade de Vigo), Claudine Brohy (Université de Fribourg/Universität Freiburg), Vicent Climent-Ferrando (European Network to Promote Linguistic Diversity, NPLD) e Aleksandra Oszmiańska-Pagett (Wyzsza Szkoła Języków Obcych, Poznań), membres dera equipa de trabalh a qui eth Comitad d'Expèrts a designat eth prètzhèt d'elaborar aguesta inspiradora publicacion.

Confii qu'aguesta publicacion ajudarà a compréner melhor es qualitats e ath madeish temps es dificultats que presenten es lengües minoritàries, e eth besonh d'ua promocion més grana coma patrimòni culturau comun.

Vesna Crnić-Grotić

Presidenta deth Comitad d'Expèrts dera Carta europèa des lengües regionaus o minoritàries

PER ÇÒ QU'EI DES ACTIVITATS ENA AULA

Aguesta publicacion ei formada per tres parts. Era part A ei ua presentacion generau dera diversitat lingüistica e ua descripcion dera Carta europèa des lengües regionaus o minoritàries coma airina legau. Era part B includís tres exemples prototipics de perfils de païsi apertienti a Estats qu'an ratificat era Carta, que son era Confederacion Soïssa, Espanha e era Republica de Polonha, damb estructures administratives diferentes. Era part C conten dètz activitats educatives sus subjèctes restacadi damb es lengües minoritàries. En tot tier en compde qu'es sistèmes educatius pertot en Euròpa son diüersi e se trapen, ath delà, en un procès de cambiament continu, es activitats aciu presentades se pòden adaptar as contèxtes especifics de cada país. Ara fin deth document s'i includissen un glossari des tèrmes emplegadi e ua bibliografia.

Aguesta publicacion a estat concebuda coma punt de gessuda d'un projècte en linha deth Conselh d'Euròpa en quau s'ahigeràn ath sòn torn mès perfils de païsi e activitats educatives. A flor e mesura qu'aguest projècte auance, rebaterà un retrat mès reau dera diversitat lingüistica e contribuirà a conscientizar sus es qüestions en relacion as lengües minoritàries enes nòstes societats.

Recomanam a toti es agents concernidi qu'arreviren aguesta publicacion ath mès gran nombre de lengües possible, damb era tòca de porgir un accès mès gran ara informacion que conten.

PART A. INTRODUCCION GENERAU

1. Diversitat lingüística

Eth lenguatge ei ua facultat comuna e especifica des èsters umans que mos distingüís dera rèsta dera natura. Aquesta capacitat universau se projècte ena diversitat de lengües pertot en mon coma conseqüència d'un procès evolutiu e continu d'adaptacion as diüersi contèxtes fisics, culturaus e sociaus que definissen era vida quotidiana de toti es grops umans. Cada lengua ei era manifestacion d'aquera facultat umana. Era diversitat lingüística ei eth testimòni dera pluralitat e era riquesa dera umanitat, e ei era expression plurau d'aquera capacitat umana que permet a toti contribuïr ara umanitat.

Eth lenguatge a hèt possibla era adaptacion as diüersi encastres naturaus e culturaus, per çò que mos permet codificar, categoritzar e enregistrar es realitats der entorn. Eplegam es lengües damb tòques diüèrses; era comunicacion ei ua des principaus, mès non era unica. Es lengües permeten establir ligams entre es persones. S'utilizen tà representar era realitat, tà exprimir emocions, entara creativitat e damb finalitats recreatives. Es lengües son un des trèts que definissen ua comunitat, e exprimissen e refòrcen era sua identitat culturau. Coma veïculs comunicatius e de complicitat, permeten eth contacte e er escambi damb d'autres lengües e comunitats. Refòrcen era coesion entre ua comunitat, e ar encòp entraïnen eth contacte damb d'autres lengües.

Totes es lengües rebaten e hèn visibla era evolucion d'ua societat, era sua estructura, era manèra de víuer, era vision deth mon o es expressions culturaus. Es diferents perspectives deth mon qu'aufrís cada lengua son ua hònt de riquesa incalculabla. Er avantatge qu'an es lengües ei que se pòden ensenhar e apréner, çò que facilite era comunicacion entre comunitats.

Se desconeish eth nombre exacte de lengües qu'existissen en tot eth mon, mès se calcule que n'i a ath torn de 7.000. Era distribucion ei plan desparièra enes continents e non arrespon a un quadre relacionat damb era demografia. De hèt, en un territòri coma Oceania, damb ua poblacion de sonque 42 milions d'abitants, s'i parlen mès de 1.300 lengües. Açò vò dèder qu'eth 18,5% deth totau de lengües que i a en mon se trapen en un territòri que sonque represente eth 0,6% deth totau dera poblacion mondial.

Encara que totes es lengües compartissen ua finalitat, independentament dera sua estructura o deth nombre de parlants, non totes s'empleguen enes madeishi encastres. Per rasons politiques, militares e economicas, ues pòques lengües s'an estenut per grani territòris pertot en mon, e an devengut lengües internacionaus, çò qu'indique que son lengües largament parlades e que s'estudien coma lengües veïculares pertot en mon. D'autres lengües son mens estendudes mès son arreconeishudes coma lengües oficials per part des Estats respectius. Aqueres lengües se parlen en toti es encastres dera vida, tant en public coma en privat. Maugrat açò, era grana majoritat des lengües se parlen en comunitats que hèn part d'ua region o d'un territòri d'un país. Soent se les nomen *lengües minoritàries*, en contraposicion ath tèrme *lengües majoritàries*, que soent son lengües estataus que coexistissen damb es lengües minoritàries e es lengües immigrants.

Era diferéncia entre lengües majoritàries e lengües minoritàries non tostemp se base en nombre de parlants, mès, en bèri casi, enes sòns estatuts politics. Istoriquement, es lengües que normaument se considerauen lengües importantes èren aqueres que se parlauen en Estats damb poder. Aqueri Estats hègen veir-les coma granes lengües, parlades per granes cultures, ath detriment des comunitats lingüistiques mès petites.

Dehòra de casi plan especifics, es lengües non desapareishen per causes naturaus. De hèt, ei mès just parlar de lengües substituïdes que no pas de lengües desapareishudes. Aquera substitucion arrespon a procèssi tipics de preminéncia politica e economica. Eth procès a trauès deth quau ua lengua majoritària remplace ua auta lengua entraïne un trincament mès gran en tèrmes d'integracion intergeneracionau e de coesion sociu d'ua comunitat. Era linha temporau que separe eth hèt que se tracte dera evolucion d'ua lengua o deth remplaçament per ua auta non ei guaire definida. Un fenomèn que de manèra freqüenta se descriu coma procès naturau soent entraïne consequéncias negatives tara comunitat lingüistica e tara riquesa dera planeta. Cau hèr esfòrci de manèra urgenta tà entrepachar aquera situacion. D'un autre costat, un gran nombre des lengües que se parlen ena actualitat, desapareisheràn cap ara fin deth sègle XXI.

Era majoritat des lengües europèes an besonh de proteccion e promocion, çò que servirà coma garantida qu'es generacions següentes parlaràn es lengües des comunitats a on an perdurat pendent sègles. Per çò qu'estudis recents an arribat a ua conclusion descoratjadora: era desaparicion des lengües ei un hèt pertot en mon, ena majoritat de casi perque s'a produsit un desplaçament e, en consequéncia, un abandonament per part des parlants/es, en causa dera preferéncia per ua auta lengua en concurréncia.

Ua lengua desapareish perque ua auta n'aucepe er espaci, coma resultat de procèssi complèxes d'expansion culturau, politica e economica, que non son exempts de conflictes. Ei ben sabut que s'ua lengua ei ben protegida legaument, a mès escadences de perdurar. Agust ei eth cas des lengües oficiaus, que gaudissen de garantides inexistentes entara majoritat des lengües que non compden damb aqueth estatut d'oficialitat. Era Carta, damb ua amira interculturau e multilingua, ei era airina mès eficaça tà protegir e promòir es lengües regionaus o minoritàries en Euròpa.

1.1. Perqué ei important promòir era diversitat lingüistica?

Era substitucion d'ua lengua non sonque entraïne era pèrta d'un element de comunicacion basic, mès tanben de tot un sistèma de coneishement desvolopat ath long deth temps. Era desaparicion d'ua lengua tanben entraïne era pèrta d'un univèrs unic e irreproduisible connectat a un entorn especific: era pèrta de diversitat. Privar as personas dera sua lengua supause privar-les dera manifestacion mès excepcionau e naturau dera sua condicion d'èster uman. Arrés non i guanhe quan se pèrd ua lengua.

Era preservacion des lengües, independentament deth nombre de parlants e dera categorizacion que se ne hèsque coma majoritària o minoritària, requerís un amira naua sus era concepcion dera diversitat lingüistica. Deuem trabalhar tà combàter es prejutzats e es ideologies sus es lengües minoritàries, de manèra qu'aguestes diversitats e diferéncias se visquen coma positives e qu'es lengües siguen tractades coma bens valuosi que se deuen promòir de manèra activa.

Cau rénder ua atencion especiau ad aqueres lengües minoritàries que luten per subervíuer e an besonh de mès sosten. Era unica manèra qu'aqueres lengües prosperen ei dar-les aqueth sosten. Tau coma se mòstre en imatge mès enjós, cau esfòrci tà ajudar ad aqueri/es parlants/es que mès ac an de besonh, entà que poguen participar e contribuir ath desvolopament uman en egalitat de condicions.

Ei important considerar coma essenciau eth ròtle des escòles tà arribar a ua amira positiva sus era diversitat lingüística e sus totes es lengües coma bens valuosi que cau promòir de manèra activa. Era responsabilitat d'aguest prètzhet tanben concernís, principaument, as govèrns locals, regionaus e estataus, e tanben as sues organizacions internacionaus. Ei per açò qu'es escòles son eth contèxte apropiat tà promòir era diversitat lingüística coma realitat e coma ben valuós, mès que mès en contèxtes de monolingüisme oficiau, damb era tòca de conscientizar e de combàter quinsevolhe sòrta de discriminacion des minoritats e des lengües regionaus e minoritàries.

1.2. Qué se pòt hèr a compdar des sistèmes educatius?

Es escòles exercissen un ròtle fonamentau ena promocion des lengües minoritàries, non sonque enes territòris a on se parlen, senon mès que mès enes zònes monolingües. E ac pòden hèr per mejan dera conscientizacion dera existéncia d'aqueres lengües laguens des pròpris païsi e en tot adoptar un modèl de coexisténcia en quau era diversitat lingüística devengue eth principau argument. Ei per açò que deven clau desvolopar materiaus pedagogics tà ajudar a adoptar ua estrategia que entengue era diversitat lingüística coma ua valor.

Soent se da eth cas que bères lengües internacionaus coma er anglés o eth castelhan se considèren mès importantes e mès utiles, deth temps que tàs lengües minoritàries se da a ua valor mès identitària o emocionau, sense guaire espaci entar usatge. Eth sistèma escolar deu combàter aqueri prejudjats e engatjar-se damb ua amira inclusiva de cap a totes es lengües, en tot destacar era sua valor e riquesa.

Era tresau part d'aguesta publicacion includís un gran nombre d'activitats tà amiar a tèrme enes aules, que serviràn tà dar pas a ua vision mès larga e inclusiva dera diversitat lingüística.

2. Carta Europèa des Lengües Regionaus o Minoritàries

2.1. Qué ei era Carta?

Era Carta ei un acòrd internacionau. A estat elaborada tà dar sosten ath desvolopament des lengües regionaus o minoritàries, coma ara, dar era escadença as parlants/es d'empregar-les enes escòles, enes lòcs de trabalh, enes mejans de comunicacion, en encastre judiciari e dera Administracion, o en economic o eth culturau. Tanben vò dar airines as Estats tà saber qué cau hèr tà dar aqueres oportunitats as sòns e as sues parlants. Quinsevolhe Estat membre deth Conselh d'Euròpa pòt signar e ratificar aqueth acòrd, e eth Comitad de Ministres deth Conselh d'Euròpa convida quinsevolhe aute Estat a accedir ara Carta. Ei important destacar qu'era Carta, ath delà d'èster signada, deuerà èster ratificada tà entrar en vigor. Er an 2018, 25 des 47 Estats membres deth Conselh d'Euròpa auien ratificat era Carta. Ueit Estats mès sonque l'auien signada.

Era Carta compren quate parts, des quaus sonque es parts I e II includissen obligacions relacionades damb era proteccion e era promocion des lengües minoritàries. Era part II empare totes es lengües regionaus o minoritàries en Estat, pendent qu'és lengües emparades pera part III son decision der Estat en qüestion. Per tant, en bèri casi ua lengua sonque serà emparada pera part II, per exemple, eth francoprovençau ena Confederacion Soïssa, o er aragonés en Espanha. Es parts I e IV hèn referéncia ath desplegament d'aguest acòrd.

2.2. Qué son es lengües minoritàries en sens dera Carta?

Era Carta s'aplique as lengües regionaus o minoritàries tradicionaument parlades en ua o mès regions d'un Estat. Era expression *lengües minoritàries* se compren coma lengües "emplegadas tradicionaument en un territòri d'un Estat per naturaus d'aqueth Estat que constituïsquen un grop numericament inferior ara rèsta dera poblacion der Estat" e "diferentes dera lengua o des lengües oficials d'aqueth Estat; non s'i includissen ne es dialèctes dera lengua o des lengües oficials der Estat ne es lengües des immigrants".

A despriet d'èster considerades coma lengües minoritàries, pòt dar-se eth cas qu'aqueres lengües siguen es lengües majoritàries ena region a on se parlen, mès non en Estat coma ensems. Un exemple d'açò ei eth galhec en Galícia (Espanha).

Ei plan freqüent qu'és lengües minoritàries agen un usatge limitat enes estaments publics, coma escòles, er encastre judiciari, era Administracion o es espitaus. Atau donques, tant eth nombre de parlants coma er estatut d'oficialitat d'ua lengua son critèris decisius ara ora de considerar-la minoritària o majoritària. Ua lengua pòt èster dominante en ua region en tèrmes numerics e totun èster ua lengua minoritària des deth punt d'enguarda der estatut d'oficialitat o era visibilitat social per arrepòrt a d'auetes lengües der Estat. En ua Euròpa caracterizada per ua mobilitat extraordinària, era nuança "parlades tradicionaument en un Estat" ei fonamentau tà compréner qu'és lengües des immigracions recents non son protegides pera Carta.

Era minorizacion d'ua lengua pòt auer era origina en diuèrsi factors. En bèri casi, se tracte de regions des Estats europèus a on tradicionaument se parle ua lengua diferenta ara der Estat (per exemple, eth gallés en Reiaume Unit o eth frison enes Païsi Baishi). Un aute factor ei qu'ath long dera istòria d'Euròpa, es frontèras an cambiat constantament e bèri territòris soent an apertengut a diferenti Estats (ei eth cas deth lituan ena Republica de Polonha e deth polonés en Lituània o der alemand ena Republica de Polonha). Un aute factor evident ei eth dera mobilitat, ei a díder, era aumentacion deth nombre de personas que se trasladen a trabalhar o a víuer en un aute territòri. En aguest cas, era sua lengua serà vista coma ua lengua immigranta minoritària, ua tipologia qu'era Carta non empare.

Encara qu'és critèris territoriaus son fonamentaus en considerar es lengües emparades pera Carta, i a d'auetes lengües en Euròpa que manquen de territòri mès qu'istoricament son parlades per ciutadans e ciutadanes der Estat en qüestion. Aqueres lengües, nomentades lengües non territoriaus, tanben sòn emparades pera Carta, en concrèt, eth yiddish e era lengua des comunitats romanís, estenudes pertot en Euròpa pendent

sègles e era vitalitat des quaus ei desparièra segons es Estats. Eth nombre de lengües protegides pes Estats respectius varie d'ua a vint. Per exemple, Danemarc protegís sonque ua lengua, deth temps que Bòsnia e Ercegovina ne protegís quinze e Romania, vint.

2.3. Perqué ei de besonh era Carta?

Era tòca dera Carta ei cambiar era situacion actuau e garantir qu'es escadences d'usatge des lengües tradicionaus regionaus o minoritàries son reaus, e non sonque se dan en encastre familhau. En d'auti casi, tanben contribuís a qu'es parlants/es aprenen era lengua des pair-sénhers e mair-sénhers, ja qu'en casa non n'an era escadença.

Maugrat açò, apréner ua lengua minoritària non ei sufisent. Ei important garantir-ne era preséncia en d'auti encastres, coma eth dera justícia, era Administracion, es mejans de comunicacion, era cultura, era economia o er encastre sociu.

Era tòca principau dera Carta ei qu'era poblacion pogue apréner ua lengua non sonque ena aula. Tanben a era tòca de dar-les era escadença de desvolopar es abilitats lingüistiques en tot liéger notícies e libres, en tot escotar cançons, en tot veir òbres de teatre o films o, en èster jornalistes, directors e directritzes de cinèma e artistes.

2.4. Com foncione era Carta?

Quan un Estat ratifique era Carta, analise —en sens dera Carta— quines lengües regionaus o minoritàries se parlen en país e que se promoiran en causa d'aguest acòrd. Tanben se demane qu'er Estat causisque dera lista d'obligacions derivades dera Carta sus es diuèrsi airaus, coma era educacion, era Administracion de justícia, es mejans de comunicacion, era Administracion, era cultura, eth comèrç e es escambis transfronterers (obligacions totes eres contengudes ena part III dera Carta). Per exemple, un Estat pòt causir que s'estudien totes o bères matèries escolares en aquera lengua o que s'estudie era lengua minoritària coma matèria en se. Per çò qu'ei des mejans de comunicacion, e en tot emplegar un aute exemple, un Estat pòt causir finançar era creacion de tot eth canau de television o ràdio ena lengua minoritària o dar sonque sosten a programes concrets. Entà decidir guaire se deu hèr en un encastre especific dera esfèra publica, er Estat deuerà consultar damb es parlants/es dera lengua minoritària, per exemple, a trauès des organizacions non governamentaus (ONG).

Era auta opcion ei qu'er Estat indique quines lengües regionaus o minoritàries seràn emparades sonque pera part II dera Carta. Aquera part dera Carta includís era promocion des lengües minoritàries enes madeishi encastres dera esfèra publica que s'indiquen ena part III, mès se formulen en tèrmes mès generaus e toti deuen èster signadi. Per exemple, un Estat ei obligat a rénder er ensenhament dera lengua minoritària en toti es nivèus apropiats dera educacion. En aguest cas, er Estat, amassa damb es parlants/es dera lengua minoritària, decidís era manèra més bona d'ensenhar e estudiar aquera lengua e en quini nivèus dera educacion.

Es Estats aderidi ara Carta deueràn informar ath Conselh d'Euròpa dera aplicacion dera convencion. A compdar deth 1r de junhsèga de 2019, deueràn fornir un arrepòrt detalhat sus es mesures prioritàries adoptades, de manèra periodica cada cinc ans e,

dempús, en intervalus de dus ans e miei. Un còp arrecebut er arrepòrt, ua delegacion deth Comitad d'Expèrts dera Carta visitarà eth país tà parlar damb es ONG dera lengua minoritària e damb es autoritats governamentaus, entà avalorar quines mesures s'an desplegat e se se n'an obtengut resultats.

Dempús dera visita, eth Comitad d'Expèrts elaborarà eth sòn pròpri arrepòrt d'avaloracion, que serà remetut ar Estat tà hèr-ne possibles comentaris. Eth procès acabe damb era adopción, per part deth Comitad d'Expèrts, de recomanacions des accions mès immediates de besonh tà melhorar era situacion des lengües minoritàries en Estat e damb era publicacion der arrepòrt.

PART B. ESTUDIS DE CAS: CONFEDERACION SOÏSSA, ESPANHA E REPUBLICA DE POLONHA

Cada un des 25 Estats qu'an ratificat era Carta enes vint ans qu'a estat en vigor a eth sòn pròpri contèxte istoric, era sua diversitat culturau e eth sòn quadre legau. Per qüestions d'espaci, aguesta publicacion conten informacion de sonque tres Estats que, sense auer perdut era sua singularitat, constituïssen exemples paradigmatics. Aqueri Estats son era Confederacion Soïssa, Espanha e era Republica de Polonha. Eth principau critèri emplegat tà justificar aguesta seleccion a estat era estructura administrativa der Estat. Era Confederacion Soïssa se pòt considerar un modèl d'Estat federau, a on cada canton dispause de fòrça autonomia, includida ua Constitucion pròpria (similara as d'Àustria o Alemanha). Espanha ei un Estat format per diuèrses autonomies damb fòrça descentralizacion, en tot includir-i es competéncies lingüistiques, que son gerides, sustot, pes regions, nomentades *comunitats autònomes*. Fin finau, era Republica de Polonha ei un exemple d'Estat centralizat, en bèra manèra semblant a plan d'Estats qu'an ratificat era Carta.

3. Confederacion Soïssa

3.1. Antecedents

Ath long deth temps, era Confederacion Soïssa a passat d'èster ua aliança entre tres cantons, eth 1291, ara actuau confederacion fòrtament descentralizada de 26 cantons. Eth primèr territòri francofòn de plen dret que s'unic ara federacion siguec eth canton bilingüe Friborg (Fribourg/Freiburg), er an 1481. Es darrèri tres cantons, Valés (Valais/Wallis), Neuchâtel e Genèva s'uniren er an 1815. Eth darrèr cambiament enes cantons se produsic damb era creacion deth canton de Jura eth 1978, que se separèc deth canton bilingüe de Bèrna (Bern/Berne). Aquera federacion pòc definida qu'existic enquiara Revolucion Francesa ère ua entitat de lengua alemanda. Maugrat açò, non germanizèc jamès ne es cantons aliadi ne es territòris ocupadi. En 17 des 26 cantons, er alemand ei era lengua oficiau enes airaus deth canton e locau, e en 3 d'auti ac ei eth francés. En 2 cantons, eth francés (en Jura) e er italian (en Ticino) son, respectivament, es lengües oficiaus en airau deth canton, pendent qu'er alemand s'emplegue en ua municipalitat, en cada cas. 3 cantons son bilingües (francés e alemand) e 1 ei trilingüe (alemand, romanch e italian).

Era situacion federau e eth principi de subsidiarietat deth país format per 26 cantons, qu'an toti ua Constitucion, un parlament e un Govèrn, e son sobirans per çò qu'ei dera educacion e era cultura —entre d'auti subjèctes sensibles ara lengua—, se considèren ua garantida de coesion sociau e d'emparança e conservacion de totes es lengües nacionaus. Era Confederacion Soïssa promulguc ua lei lingüistica er an 2007, e ua ordenança sus era lengua eth 2010, qu'establís es bases des disposicions der article 70 dera Constitucion federau per çò qu'ei des lengües oficiaus.

Articles sus diversitat lingüistica e er usatge des lengües ena Constitucion federau (1999)¹

Preambul

...

Determinadi a convüer damb consideracion mutuau e respècte pera diversitat

...

Art. 4 Lengües nacionaus

Es lengües nacionaus son er alemand, eth francés, er italian e eth romanch.

Art. 18 Libertat d'eleccion dera lengua

Se garantís era libertat d'emplegar quinsevolhe lengua.

Art. 31 Privacion de libertat

2. Tota persona que se veigue privada dera sua libertat a eth dret d'èster informada, de manèra immediata e en ua lengua que compregue, des rasons d'aguesta privacion e des sòn drets.

Art. 69 Cultura

3. [Era Confederacion] aurà en compde en compliment des sues atribucions, era diversitat culturau e lingüistica deth sòn país.

Art. 70 Lengües

1. Es lengües oficiaus dera Confederacion son er alemand, eth francés e er italian. Eth romanch tanben ei ua lengua oficiau enes relacions qu'era Confederacion mantengue damb personas de lengua romanch.

2. Es cantons determinaràn es sues lengües oficiaus. Damb era finalitat de preservar era armonia entre es comunitats lingüistiques, es cantons respectaràn era distribucion tradicionau des lengües, e auràn presentes es minoritats lingüistiques autoctònes.

3. Era Confederacion e es cantons promoirà era compreson e es escambis entre es comunitats lingüistiques.

4. Era Confederacion darà sosten as cantons plurilingües en compliment des sues atribucions particulars.

5. Era Confederacion darà sosten as mesures que prenen es cantons de Graubünden e de Ticino, tà preservar e promòir eth romanch e er italian.

Art. 175 Composicion e eleccion

4 Ena eleccion deth Conselh Federau [gòvern federau], cau assegurar ua representacion apropiada des diuèrses regions geografiques e lingüistiques deth país.

Diuèrsi tèxtes legaus de encastre nacionau hèn referéncia as lengües e ath multilingüisme, coma enes encastres des mejans de comunicacion, d'assemblada generau, d'educacion o de cultura. Toti es cantons multilingües an atribucions, en diuèrsi grads, per çò qu'ei der usatge des respectives lengües oficiaus e d'outes varietats enes respectives constitucions e sistèmes legislatius.

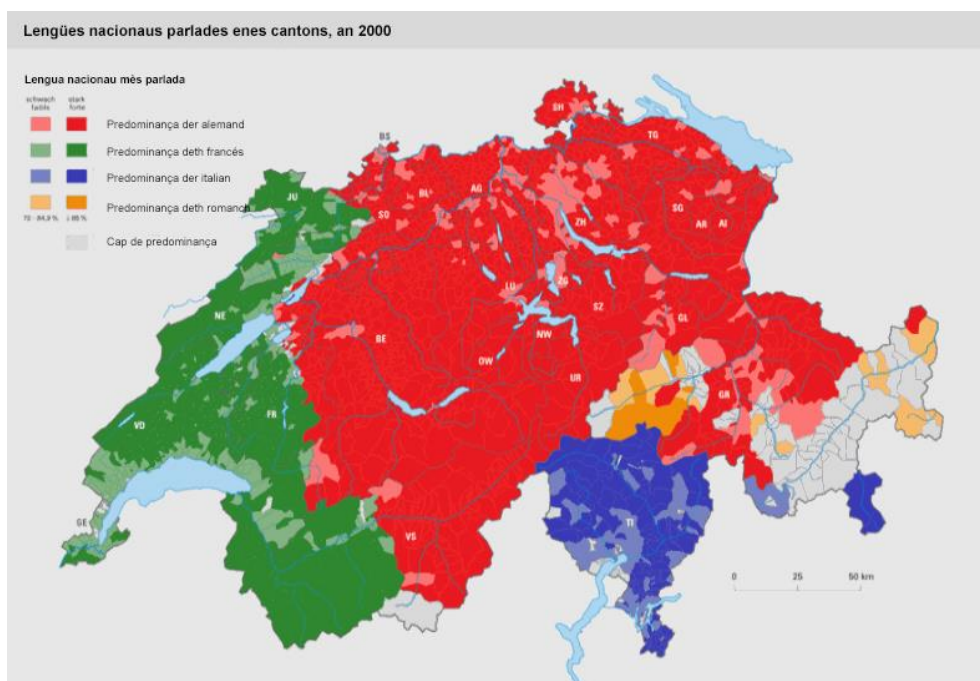
¹ Vist qu'eth catalan non ei ua lengua oficiau dera Confederacion Soïssa, aquera ei ua traduccion non oficiau damb finalitats informatives e sense valor juridica.

Eth canton des Grisons (Graubünden/Grischun/Grigioni) a ua lei lingüistica (2006) e ua ordenança lingüistica (2007), que regulen es consideracions relatives ara traduccion e ar usatge des tres lengües oficiaus coma lengües enes encastres administratiu, politic e educatiu, atau coma ara promocion e emparança des dues lengües minoritàries des cantons, eth romanch e er italian.

Segons era Conferència de Directors Cantonaus d'Educacion Publica, que, per çò que non existís un Ministèri d'Ensenhament d'encastre nacionau, coordine es qüestions relatives ara educacion, toti es estudiants e totes es estudiantes deuen apréner, aumens, dues lengües estrangères ena etapa d'educacion obligatòria (ua lengua nacionau e er anglés), era cronologia des quaus a estat objècte d'intensi debats entre es comunitats lingüistiques. Er aprendissatge d'aqueres lengües deu garantir era mobilitat, e tanben es contactes sociaus, culturaus e economics tant en país coma dehòra. Es organismes nacionaus e cantonaus s'encarguen d'organizar escambis e activitats escolares entà estudiants e eth personau ensehaire ath delà des frontèras.

Era Confederacion Soïssa a ua populacion totau d'apròp de 8,4 milions d'abitants, eth 63% des quaus empleguen er alemand; eth 22,7%, eth francés; eth 8,1%, er italian; eth 0,5%, eth romanch, e eth 23,3%, d'autes lengües (Burèu Estatau d'Estadística, 2015). Ath torn deth 25% dera populacion non a passapòrt soís, eth 36,8% d'abitants menors de 15 ans a origina immigranta e un 21,5% a coma lengua principau ua o diuèrses lengües diferentes des nacionaus. Es "lengües principaus" non nacionaus son er anglés, eth portugués, er albanés, eth sèrbe, eth croat e eth castelhan.

Mapa 1. Distribucion geografica des quate lengües nacionaus

Hònt: Burèu Federau Soís d'Estadística.

Ath delà des lengües immigrantes, era Carta tanben excludís “es dialèctes dera lingua o lengües oficiaus der Estat” (art. 1.a En un país damb ua ampla varietat lingüistica entre es comunitats lingüistiques, açò ei primordià. Es varietats alemandes dera Confederacion Soïssa —que divergissen notablament der alemand estandard soís, lo parlen totes es classes sociaus, tant en zònes ruraus coma urbanes, en toti es estaments sociaus, e que tanben s’empleguen en escrits de caractèr informau, mès que mès en comunicacion e hilats sociaus, e en activitats literàries e culturaus— non son emparades de manèra independenta pera Carta senon coma part der alemand en aqueri airaus a on er alemand ei emparat pera Carta. Passe çò de madeish damb es dialèctes italians deth canton de Ticino, eth lombard alpenc e eth lombard occidentau, e en canton des Grisons (Graubünden/Grischun/Grigioni), variantes deth lombard alpenc damb influéncias diuèrses deth romanch.

Per çò qu’ei deth romanch, ua lingua emplegada per apuprètz 50.000 personas e emparentada damb eth ladin e eth friolan (Itàlia), era Carta empare es cinc dialèctes escrits, es varietats oraus e eth *Rumantsch Grischun*, era lingua estandardizada e unificada que siguec desvolopada eth 1982 per Heinrich Schmid, romanista (Zuric). Totun, non ei acceptat de manèra unanima, mès que mès en encastre educatiu.

Eth romanch siguec ua lingua nacionau enquiar an 1938, acceptada per ua grana majoritat (91,6%) e per toti es cantons en ua votacion nacionau, coma responsa contra eth fascisme e es moviments irredemptistes. Eth nombre de parlants deth romanch ei en desmereishuda, totun; en fòrça encastres, ei indispensable era creacion d’ua equipa d’alemand suís e d’alemand estandard, pr’amor que toti es parlants e totes es parlantes siguen, ath mens, bilingües romanch-alemands, e, en plan de casi, aquerissen competéncias tanben en italian, francés e anglés.

Ena part francofòna dera Confederacion Soïssa, eth francoprovençau (nomenat *patois* pes sòns e es sues parlantes) ei considerat pes lingüistes coma ua lingua separada e independenta deth galloromanic a compdar deth sègle XIX. Eth cincau arrepòrt d’avaloracion (2013) sus eth desplegament dera Carta ena Confederacion Soïssa sollicitaue as autoritats soïsses d’analisar s’eth francoprovençau ei ua lingua regionau o minoritària. Eth siesau arrepòrt d’avaloracion (2017) concludie en açò: “Semble auer-i un consens generau entre era societat soïssa qu’eth francoprovençau ei ua lingua en se madeisha, que s’a emplegat tradicionalment en Soïssa, per tant, era part II li ei d’aplicacion” (2016: 19). Eth Comitad de Ministres recomanèc as autoritats soïsses “arreconéisher eth francoprovençau coma lingua regionau o minoritària tradicionalment emplegada ena Confederacion Soïssa e a aplicar-ne es atribucions dera part II, damb era cooperacion des parlants/es” (2016: 23). Atau donques, en setau arrepòrt, es autoritats soïsses declarèren qu’auien era volentat de protegir e promòir eth francoprovençau e tanben eth *francomtés*, emplegat en canton de Jura (2018: 13), damb eth quau compartís es madeishes caracteristiques sociolingüistiques e que figure ena sua Constitucion coma patrimoniu culturau.

3.2. Era Confederacion Soïssa e era Carta

Era Confederacion Soïssa signèc era Carta europèa des lengües regionaus o minoritàries er an 1993, e la ratificuèc eth 1997; entrèc en vigor en país er an 1998. Eth cas soís ei

un cas particular, en sens qu'es dues lengües emparades pera part II, er italian e eth romanch, son lengües regionaus en encastre federau, amassa damb er alemand e eth francés, e tanben lengües regionaus en encastre cantonau —er italian e eth romanch en canton oficiaument trilingüe des Grisons (Graubünden/Grischun/Grigioni) e er italian en canton de Ticino.

Ath delà, er italian ei tanben ua lengua oficiau en encastre federau, amassa damb er alemand e eth francés, pendent qu'eth romanch se considèra lengua semioficiau en encastre estatau. En aguest sens, es dues lengües dera part III, er italian e eth romanch, non son lengües regionaus o minoritàries, senon que se considèren lengües oficials mens difonudes en ensems o en ua part deth territòri (*cf.* Art. 3, § 1 dera Carta). Era Confederacion Soïssa a rasons tant de caractèr nacionau coma de caractèr internacionau tà ratificar era Carta. Des deth punt d'enguarda nacionau, vò preservar eth quadrilingüisme nacionau, qu'ei era principau tòca dera sua politica lingüistica; des deth punt d'enguarda internacionau, ei comprometuda a resòlver es qüestions relatives damb eth pluralisme culturau e era emparança des minoritats en Euròpa.

Ena part II, es quate lengües nacionaus son protegides ena mesura que son integrades en un contèxte minoritari, coma enes cantons multilingües (eth francés en canton de Bèrna (Berna/Berne) o er alemand enes cantons de Friborg (Fribourg/Freiburg) e de Valés, (Valais/Wallis)); e enes enclaves lingüistiques vesies des frontèras lingüistiques (er alemand en Bosco-Gurin, en canton de Ticino, e en Ederswiler, en canton de Jura). Era lengua non territoriau deth pòble nomada jensch (apròp de 35.000 personas), un pòble installat, mas damb un estil de vida seminomada o nomada, tanben ei emparada pera part II, dera madeisha manèra qu'eth francoprovençau e eth *francomtés*.

Era majoritat des recomanacions hètes peth Comitad de Ministres an a veir damb era emparança deth romanch, mès que mès enes encastres judiciu e administratiu. Tanben hèn referéncia ar usatge administratiu der italian en canton des Grisons (Graubünden/Grischun/Grigioni); en canton de Ticino, per contra, era situacion der italian ei excellenta. Eth Comitad d'Expèrts elogia es esfòrci hèti per arrepòrt deth romanch tant enes mejans de comunicacion coma en encastre educatiu.

3.3. Escomeses futures

Era escomesa entara Confederacion Soïssa ei protegir e promòir encara mès er italian e eth romanch, mès que mès dehòra des zònes tradicionaus des cantons des Grisons (Graubünden/Grischun/Grigioni) e de Ticino, e promòir entre es non parlants er aprendissatge d'aqueres lengües minoritàries. Er italian tanben deuerie èster mès usat ena politica federau e ena Administracion. Enes tres cantons bilingües, tant er alemand coma eth francés se deuen protegir quan son minorizadi enes encastres cantonau, de districte e municipaus. Es futures unions municipaus en canton des Grisons (Graubünden/Grischun/Grigioni) e per çò qu'ei des frontèras lingüistiques tanben pòden afectar e afeblir era situacion de lengua minoritària, per çò que ne cau hèr ua vision estrategica e un posterior seguiment. Es cambiaments actuaus enes mejans de comunicacion, coma era concentracion o desaparicion de diaris, tanben pòden hèr mau grèvamant as lengües minoritàries, per tant, cau trapar solucions tà reforçar aqueth encastre tan important.

Se deu dessenhar ua huela de rota entara emparança e eth reviscolament deth francoprovençau e deth *francomtés*, e tanben der alemand en Bosco-Gurin (Ticino), a on era majoritat dera populacion parle er antic *Ggurijnartitsch*, un dialècte deth *walser* seriosament menaçat. Per çò qu'ei deth romanch enes escòles, semble que s'a trapat un *modus vivendi* entre er usatge des lengües tradicionaus e eth *Rumantsch Grischun*.

4. Espanha

4.1. Antecedents

Dempús que venguec un Estat modèrn, Espanha a estat un territòri multilingüe. De hèt, plan des lengües qu'actuaument se parlen enes diuèrses comunitats autònomes ja existien abans dera configuracion der Estat; non a estat enquia hè ben pòc que se les a arreconeishut er estatut de lengües legitimades. Er auanç mèns important auec lòc pendent es darrères decennies deth sègle XX, damb eth cambiament de regim, que passèc de dictadura a monarquia parlamentària. Pendent eth periòde dictatoriau en Espanha dejós eth regim de Franco (1939-1975), es lengües diferentes deth castelhan patiren ua fòrta discriminacion e repression, e se'n marginalizau e usatge en public. Se castigau e oprimie ad aqueri que parlèssen ua lengua minoritària en public.

Era Constitucion espanhòla (1978) dèc lòc a un periòde mèns avantatjós entàs lengües diferentes deth castelhan, maugrat qu'encara existissen diferéncias notables entre aqueres. Pendent qu'es estatuts d'autonomia de bères comunitats dan plan de sosten ara emparança e ara promocion d'aqueres lengües, d'aves s'an mostrat mèslèu passius enes darrèri 40 ans.

Mès qu'en cap aute Estat d'Euròpa, era diversitat lingüística en Espanha ei ua valor que se deu arreconéisher, respectar e protegir coma patrimòni intangible. Era variacion enes lengües —tant intralingüística coma interlingüística— ei ua qüestion ara quau cau dar sosten en toti es encastres dera vida, encara qu'era educacion a ua importància primordiaua. Eth sistèma educatiu ei clau tà garantir qu'era diversitat lingüística se promò, s'avalore e se gerís de manèra efectiva, e que se da er ensenhament des lengües de manèra positiva e creativa, tà arténher era acceptacion mutuau, ua coexisténcia pacifica e un reconeishment en egalitat de condicions.

Ath delà deth castelhan, era soleta lengua oficiaua de portada nacionau en Espanha, i a d'aves lengües que se parlen diariament en diuèrses regions. Bères ues les parlen milions de persones, deth temps que d'aves se trapan, en tèrmes demografics, en ua situacion mèns dificila. Quitament es que son parlades per un nombre mèns elevat de persones an besonh de sosten legau e politic, tà garantir-ne era existéncia a mejan e long tèrme. Ath delà, bères ues d'aqueres lengües gaudissen d'un certan reconeishment legau e de fòrça promocion per part des govèrns regionaus e des institucions publiques; per contra, d'aves an plan pòc reconeishment public o non n'an cap, e lèu non les coneishen es abitants deth territòri a on se parle tradicionaument. I a diuèrses tipologies de lengües: es nomentades *lengües territoriaus* (aqueres qu'istoricament s'an desvolopat laguens d'ua zòna geografica especifica der Estat) e es nomentades *lengües non territoriaus* (aqueres que s'empeguen indistintament en quinsevolhe part der Estat).

En Espanha s'empleguen es següentes lengües: berbèr, arabi de Ceuta, aragonés, aranés, asturian, basc, calò, catalan/valencian, galhec, leonés e portugués. Era situacion de bères ues d'aqueres lengües segons era Carta encara ei tà definir.

Taula 1. Lengües, territoris e estatut d'oficialitat²

Lengua	Territori	Estatut d'oficialitat
Berbèr	Ciutat de Melilha	Non oficial
Arabi de Ceuta	Ciutat de Ceuta	Non oficial
Aragonés	Aragon	Non oficial
Aranés (tanben nomenat <i>occitan</i>)	Catalonha (Val d'Aran)	Oficial
Asturian	Astúries	Non oficial
Basc	País Basc	Oficial
	Navarra	Oficial en part deth territori
Calò	Lengua non territoriau	Non oficial
Catalan	Aragon	Non oficial
	Isles Balears	Oficial
	Catalonha	Oficial
	València (coma valencian)	Oficial (damb eth nòm de <i>valencian</i>)
	Múrcia (coma valencian)	Non oficial
Galhec	Astúries	Non oficial
	Castelha e Leon	Non oficial
	Galícia	Oficial
	Extremadura (tanben nomenat <i>fala</i>)	Non oficial
Leonés	Castelha e Leon	Non oficial
Portugués	Extremadura	Non oficial

Coma se pòt observar ena mapa següenta, es lengües minoritàries se parlen en onze des dètz-e-sèt comunitats autònomes d'Espanha, e enes dues ciutats autònomes de Ceuta e Melilha. De hèt, ath torn deth 45% dera poblacion en Espanha viu en un territori en quau se parle ua lengua minoritària autoctòna. Açò no vò díder pas que quasi era mitat dera poblacion d'Espanha parle ua lengua minoritària de manera freqüenta; totun, indique qu'un percentatge destacable dera poblacion se trape en un contèxte bilingüe d'ua manera o d'ua auta.

² A més, ath delà d'aqueres lengües, i a dues lengües de signes en Espanha, era lengua de signes catalana (oficial en Catalonha) e era lengua de signes espanyòla (oficial en tota Espanha). Maugrat açò, es lengües de signes no son emparades pera Carta.

Mapa 2. Distribucion geografica des lengües minoritàries en Espanha

Hònt: *Copyleft* jós licéncia CC BY-SA 3.0, extrèt de "Lenguas Iberorromance.PNG"(de Fobos92, de Wikimedia Commons) e adaptat per Víctor Fresco e Fernando Ramallo.

	Berbèr		Catalan/Valencian
	Arabi de Ceuta		Galhec (incluida era fala, en Extremadura)
	Aragonés		Leonés
	Aranés (tanben nomenat <i>occitan</i>)		Portugués
	Asturian		
	Basc		

Er usatge des lengües minoritàries enes diüersi territòris d'Espanha ei pro eterogenèa. Ua part destacabla dera populacion hè usatge d'ua lengua minoritària de manèra freqüenta, mès que mès en Aragon (enes territòris a on se parle eth catalan), Astúries, es Isles Balears, eth País Basc, Catalonha, Ceuta, Extremadura (enes territòris a on se parle galhec e fala), Galícia Melilha e València. Es lengües minoritàries mens emplegadas son er aranés ena Val d'Aran (Catalonha); er aragonés en Aragon; eth basc en Navarra; eth catalan/valencian en Múrcia, eth leonés en Castelha e Leon, e eth portugués en Extremadura. Era majoritat des persones bilingües en Espanha son parlantes de lengües minoritàries. Cau destacar que toti es ciutadans e ciutadanes en Espanha son pleament competents en castelhan, pendent que non totes es persones neishudes en regions damb lengües minoritàries hèn usatge dera lengua minoritària en qüestion.

Eth berbèr en Melilha, er arabi en Ceuta, eth galhec, era fala e eth portugués en Extremadura e eth valencian en Múrcia non son arreconeishudes enes estatuts d'autonomia respectius. Tà mantier, refortir e restituir-ne era vitalitat, son de besonh politiqués lingüístiques definides.

4.2. Espanha e era Carta

Espanha signèc era Carta europèa des lengües regionaus o minoritàries er an 1992, mès la ratifiquèc lèu dètz ans mès tard, er an 2001. Anteriorament, bères lengües ja auien un grad acceptable d'emparança, per çò que bères ues èren cooficiaus enes sòns territòris, amassa damb eth castelhan, jos es respectius estatuts d'autonomia regionaus (veigatz era taula 1). Ei important destacar qu'er article 3.2 dera Constitucion espanhòla der an 1978 garantís era possibilitat qu'es lengües minoritàries devenguen cooficiaus "enes comunitats autònomes respectives d'acòrd damb es sòns estatuts [d'autonomia]". Dit d'ua auta manèra, era Constitucion espanhòla delègue as estatuts d'autonomia des diuèrses regions eth reconeishement oficiau des lengües minoritàries. Depenerà des diuèrses comunitats autònomes legislar (o non) e garantir eth dret des persones d'usar era sua lengua en encastre public. Bères comunitats autònomes an metut en practica aquera capacitat de legislar qu'autrege era Constitucion; d'auti, per contra, non ac an hèt.

En cas d'Espanha se tracte d'ua diferéncia fonamentau: tà poder desplegar era Carta ena sua totalitat, era sua airina de ratificacion estipule qu'"Espanha declare que, as efèctes previsti enes nomentadi articles, se comprenen per lengües regionaus o minoritàries es lengües arreconeishudes coma oficiaus enes estatuts d'autonomia des comunitats autònomes deth País Basc, de Catalonha, des Isles Balears, de Galícia, era Comunitat valenciana e era Comunitat Forau de Navarra". Per tant, er aranés en Catalonha, eth catalan en Catalonha, es Isles Balears e València (coma valencian), eth galhec en Galícia e eth basc en País Basc e part de Navarra son lengües oficiaus segons es estatuts d'autonomia respectius, son emparadi pera part II e era part III dera Carta. D'autes lengües sonque son protegides pera part II, per çò que non an era condicion d'oficiaus; totun, son protegides pes estatuts d'autonomia respectius. Ei eth cas der aragonés e deth catalan en Aragon, der asturian en Astúries, deth galhec en Astúries e en Castelha e Leon e deth leonés en Castelha e Leon. Fin finau, bères lengües tanben son emparades sonque pera part II, mès no gaudissen de cap d'emparança per part des estatuts d'autonomia corresponents (per exemple, eth berbèr en Melilha o eth valencian en Múrcia). Ath delà, era Carta protegís eth calò (ua lengua derivada deth romaní), coma era unica lengua non territoriau.

4.3. Escomeses futures

S'an produsit bèri melhoraments a compdar dera entrada en vigor dera Carta, mès tanben s'an hèt passi tà darrèr. Es melhoraments se pòden veir en grad de competéncias aquerides per bères regions, maugrat que i a diferéncias substanciaus entre eres. Tau coma s'indique en quatau arrepòrt d'avaloracion elaborat peth Comitau d'Expèrts: "Es lengües protegides pera part III dera Carta gaudissen, en generau, de fòrça sosten per part des autoritats regionaus e locaus. Maugrat qu'encara persistissen bèri problèmas, s'an arthenhut era majoritat des compromisi en vertut dera Carta".

Maugrat que se trapen diferéncias significatives entre es regions, dempús dera ratificacion dera Carta per part des autoritats espanyòles (2001), s'an observat melhoraments enes encastres dera educacion, era Administracion e es servicis publics, es mejans de comunicacion e es activitats e es servicis culturaus, mès que mès per çò qu'ei des competéncias atribuïdes as comunitats autònomes. En encastre educatiu s'an hèt fòrça melhoraments, maugrat qu'enes darrèri ans s'an detectat bèri problèmas en determinades comunitats autònomes damb lengües minoritàries. Per çò qu'ei des mejans de comunicacion (article 11), s'a auançat fòrça en usatge des lengües minoritàries enes mejans de comunicacion numerics. Gaireben non s'an detectat problèmas en relacion as activitats culturaus, e i a agut un gran compliment des compromesi aqueridi.

Per çò qu'ei des escomeses principaus, se trapen basicament en encastre judiciari (article 9), e tanben en usatge des lengües minoritàries en encastre dera Administracion estatau (article 10). Un problèma que se repetís ei era manca de personau que pogue hèr usatge des lengües apertientes en determinadi airaus dera Administracion estatau, e tanben enes servicis publics, mès que mès en de salut. Açò empache er usatge des lengües minoritàries en aqueri encastres.

Ei tanben significativa era aumentacion deth castelhan enes sistèmas educatius (article 8) en aqueres regions damb lengües minoritàries, e tanben era estenuda des modèls educatius trilingües (castelhan, anglés e ua lengua minoritària) en bères comunitats autònomes, hèt que dificulte eth coneishement dera lengua minoritària. Atau donques, abans d'adoptar aqueri modèls educatius, calerie analizar-les en profunditat, entà garantir un ensenhament e un aprendissatge avient de totes tres lengües. D'alti problèmas son relacionadi damb era preséncia des lengües minoritàries enes mejans de comunicacion.

En cas des lengües non oficials, ua opcion que ne beneficiarie era emparança serie garantir era sua qualitat d'oficials. Açò entraïnarie era modificacion des estatuts d'autonomia des territòris a on se parlen es lengües, hèt qu'es parlants/es an demanat en repetides ocasions. Eth futur propdan d'aqueres lengües ei plan dobtós.

En quinsevolhe cas, e pendent que se prenen mesures sus aquest ahèr, cau elaborar ua basa de donades oficials sus era situacion reau des lengües non oficials en Espanha. Per aquesta rason, eth quatau arrepòrt d'avaloracion sollicite as autoritats que forniquen estadistiques que permeten as responsables politics, en collaboracion damb es parlants/es, formular politiques lingüistiques apropiades.

En definitiva, se pòt díder que s'a hèt fòrça tà dar sosten as lengües regionaus d'Espanha, mès que mès a compdar des comunitats autònomes madeishes. En tot èster un Estat damb un naut grad de compromés, Espanha deuerie garantir que complís damb es sues obligacions e qu'entrepren es escomeses apropiadament.

5. Republica de Polonha

5.1. Antecedents

Damb ua istòria complicada, ena quau enes darrèri 200 ans es frontèras s'an anat moiguent en un espaci de temps de pòques generacions, er Estat polonés a includit diuèrsi grops etnics que viuen en Euròpa centrau. Era epòca comunista dera Republica de Polonha, que comencèc dempús dera Dusau Guèrra Mondiau e durèc 44 ans, enquiath 1989, siguec eth moment de sajar d'erradicar o, au mens, desbrembar-se dera natura multiètnica dera societat polonesa.

Un còp era Republica de Polonha s'opausèc ath comunisme, eth 1990, fin finau auie sa plaça eth reconeishment des nombrosi grops etnics, nacionaus e regionaus e des sues lengües e cultures. Non suspren, donques, qu'era normativa polonesa arreconeishesse enquia 14 minoritats. Agustes minoritats se classen en tres grops:

- 1) Minoritats nacionaus (9): armènis, bielorrusses, chècs, alemands, judius, lituans, russi, eslovacs e ucraïnesi.
- 2) Minoritats etniques (4): caraïtes, *lemkos* (rutèns), tatars e romanís.
- 3) Comunitats qu'usen ua lengua regionau (1): cashobs.

Gràcies ara lei lingüística de 2005³ totes es minoritats auien garantidi determinadi drets relatius ar usatge des lengües respectives. De hèt, quinze lengües minoritàries an estat arreconeishudes oficiaument, ei a díder, ua per cada minoritat arreconeishuda e era comunitat judiva, damb eth yiddish e er ebrèu.

En aquest punt, ei important destacar qu'eth polonés ei era unica lengua oficiau der Estat e que non i a comunitats autònomes que preveiguen er usatge oficiau d'outes lengües en encastre public. Maugrat açò, ena Constitucion dera Republica de Polonha de 1997 ja s'arreconeishie as minoritats nacionau e etniques era libertat d'emplegar e promòir es lengües respectives. Era principau nauetat dera lei lingüística de 2005 siguec era concrecion sus se com méter en practica aquera libertat, concrètament per çò qu'ei des encastres especifics dera esfèra publica, coma era educacion, era Administracion locau, era senhalizacion bilingüa, es mejans de comunicacion e era cultura.

Era lei de 2005 impause obligacions ar Estat polonés entà qu'aqueri drets se poguen exercir e esepifique es condicions enes que s'apliquen. Per exemple, se pòt usar ua lengua minoritària tà interpellar as autoritats locals en encastre municipau damb era condicion qu'un 20% dera sua poblacion declare qu'aperten a aquera minoritat en concrèt. Tanben establís era normativa e es procediments de besonh entara denominacion bilingua des emplaçaments e des nòms de familha. Era lei tanben impause ar Estat dar sosten e promòir era educacion e era publicacion de libres e bulletins ena lengua minoritària, e tanben fornir mejans de comunicacion e activitats e centres culturaus ena lengua minoritària.

³Nòm complet: Lei sus minoritats nacionaus e etniques e es comunitats qu'usen era lengua regionau.

Sembla qu'eth contèxte legau dera Republica de Polonha aufrís ues condicions fòrça favorables entara promocion des lengües minoritàries deth país. De tota manèra, era situacion de cada grop minoritari e es sues lengües ei fòrça diferent e non tan positiu coma ei concebut ena lei. Eth hèt que totes es minoritats representen ath torn deth 2% dera poblacion totau dera Republica de Polonha⁴ n'indique ja era situacion de "minoritat numerica" en comparacion amb era societat en generau. Era majoritat de lengües minoritàries deth país patissen, en un grad o en aute, problèmas restacadi damb era vitalitat etnolingüística. Era minoritat alemanda, maugrat èster era minoritat nacionau mès nombrosa, a problèmas relacionadi damb era transmission intergeneracionau der alemand: fòrça mainatges non aprenen er alemand en casa e, per tant, sonque l'aprenen ena escòla.

Es autes dues comunitats minoritàries mès importants (era ucraïnesa e era bielorusa), an aparentament ua situacion mès establida en sens qu'aqueres personas que s'identifiquen damb era minoritat tanben pòden utilizar era lengua minoritària, coma ei eth cas des grops lituans, rutèns e cashobs, maugrat que son mens nombrosi. Maugrat açò, damb ua mobilitat intensa, mès que mès cap as granes ciutats e dehòra des zònes geografiques tradicionaus, aqueres minoritats tanben presenten un risc potenciau de trincar era transmission intergeneracionau des lengües respectives. En cas des grops minoritaris mens nombrosi dera Republica de Polonha, o ben ja no hèn usatge des lengües (tatar e caràita), o ben representen un nombre fòrça baish de parlants (chèc, eslovac, yiddish e ebrèu), o ben aqueres personas qu'an competències en ua lengua minoritària son mèslèu es naues generacions d'immigrants que non pas es membres dera minoritat tradicionau (armèni e rus). Probablament es que gaudissen de mès bones condicions per arrepòrt dera sua vitalitat son es lengües emplegadas pes comunitats romaní ena Republica de Polonha. Totun, per çò qu'es sues lengües se considèren non territoriaus, ei dificil exercir-ne eth dret ar usatge deuant es autoritats locals (com ei eth cas der armèni, eth yiddish e er ebrèu).

En teoria, eth dret a usar es lengües minoritàries establida pera lei polonesa deu ajudar a renversar es tendéncies negatives e promòir er usatge des lengües minoritàries. Mès, ena practica, depen fòrça dera abilitat dera madeisha comunitat minoritària d'exercir pro pression, mès que mès, sus es autoritats locals. En tot tier en compde que i a plan pòques localitats a on es minoritats arthenhen eth lindau deth 20%, e que sonque era minoritat lituana represente ua majoritat laguens d'un districte petit, ei visible perque er exercici des drets consagradri en quadre legau estramunquedamb es problèmas practics.

E un aute problèma que sembla arturar era promocion des lengües minoritàries ena Republica de Polonha ei era pòca consciéncia qu'a era rèsta dera poblacion sus es minoritats. Per çò qu'ei dera Administracion locau, de còps açò pòrte a ua manca de coneishement sus es drets des parlants des lengües minoritàries e, per tant, des obligacions que s'impausen as autoritats. Per çò qu'ei dera mejana dera ciutadanetat polonesa, mòstre o ben fòrça pòca consciéncia sus era natura multietnica dera societat polonesa o ben què en estereotips o, en pijor des casi, en actituds ostiles de cap as minoritats.

⁴ En recensament der an 2011, que permetie era identificacion damb dus grops nacionaus o etnics, eth 2,26% dera poblacion indiquèc ua identitat diferenta ara polonesa en, coma minim, ua des eleccions.

5.2. Era Republica de Polonha

Era Republica de Polonha signèc era Carta europèa des lengües regionaus o minoritàries er an 2003, e la ratifiquèc eth mes de junh der an 2009. Ena declaracion oficiau que hec en sòn moment, indicaue era intencion d'aplicar era Carta cossent damb es drets consagradi ena lei sus es minoritats deth 2005. D'un costat, açò significuèc qu'es quinze lengües regionaus o minoritàries arreconeishudes demorauen emparades pera Carta.⁵ D'un aute costat, préner eth contengut dera lei nomentada coma guida tanben auec coma resultat que totes es lengües demorauen emparades peth madeish ensems de garantides dera part III, en lòc de sajar d'ajustar era seleccion ara situacion particulara de cada ua des lengües. Enes paragrafs següents s'indican es apartats mès significatius sus era promocion des lengües minoritàries contengudi ena Carta.

Per çò qu'ei dera educacion, era Republica de Polonha decidic optar pera opcion mès ambiciosa; entre d'autes, er Estat s'autoimpausèc sufragar er ensenhament ena lengua regionau o minoritària entà totes es lengües emparades; es enfants deuïen estudiar lèu totes es matèries escolares ena sua lengua regionau o minoritària pendent era etapa d'educacion obligatòria.

Actuaument, sonque i a dues lengües que s'empleguen coma lengües veïculares educatives: eth lituan e er ucraïnés. Damb er ucraïnés se viu ua situacion paradoxau, per çò qu'ei era lengua veïculara educativa en aqueres zònes a on non ei tradicionau, en lòcs der oèst dera Republica de Polonha a on ua grana part dera poblacion ucraïnesa se vedec obligada a trasladar-se dempús dera Dusau Guèrra Mondiau. Era minoritat alemanda a lutat tà establir un sistèma educatiu bilingüe enes sòns territòris tradicionaus, mès, per malastre, encara non a agut succès. Des d'un punt d'enguarda legau, ena Republica de Polonha ei teoricament possible fornir er ensenhament en totes es lengües minoritàries, e eth sistèma de finançament ei pro generós.⁶ Maugrat açò, enquia ara corbís er ensenhament des lengües regionaus o minoritàries coma matèries entath bielorus, er alemand, eth cashob, eth rutèn e er ucraïnés enes zònes tradicionaus respectives. Plan des lengües minoritàries se pòden estudiar ena universitat, en licenciatures o mastèrs (per exemple, er alemand, er ucraïnés, eth lituan o eth rus), mès açò non entraïne necessàriament era adquisicion d'un títol oficiau que permete er ensenhament dera lengua minoritària o ena lengua minoritària.

Per çò qu'ei dera Administracion, era Republica de Polonha s'autoimpausèc era acceptacion de sollicitacions oraus o escrites ena lengua regionau o minoritària en encastre dera Administracion locau. Actuaument, ei possible dirigir-se as autoritats municipaus, oraument o per escrit (e arreceber-ne ua responsa), en alemand, cashob, lituan e bielorus. I a denominacions bilingües des emplaçaments entàs districtes a on se parle er alemand, eth cashob, eth lituan, eth bielorus e eth rutèn.

⁵ Fin Finau, i a catorze lengües emparades pera Carta, ja qu'eth Comitad d'Expèrts considerèc qu'er ebrèu no complís es requisits de lengua emplegada coma mejan tradicionau de comunicacion.

⁶ se pòt concedir enquia un 150% deth finançament educatiu estandard per escolan/a en escoles plan petites a on se hè er ensenhament dera lengua minoritària.

Tau coma se consagre ena lei sus es minoritats, er Estat polonés s'a autoimpausat dar sosten as mejans de comunicacion en lengües minoritàries. Era majoritat des comunitats minoritàries an aumens ua publicacion periodica finançada per Estat. Sonque ua d'eres, un setmanèr ucraïnés, s'acòrde damb era definicion de *diari* en sens dera Carta. I a bèri programes de television e ràdio dirigidi a determinades minoritats, mès non aufrissen ua programacion regulara e ath delà se les a criticat peth sòn contengut.

Se hèn diuèrses activitats culturaus e tanben existissen centres culturaus finançadi per Estat e disponibles entà totes es lengües minoritàries. Er unic problèma ei qu'eth finançament ei basat en projèctes, çò que dificulte eth manteniment d'institucions culturaus entà minoritats.

En tot auer presents era ratificacion dera Carta e es contenguts dera lei des minoritats, des d'un punt d'enguarda legau, ei evident qu'es lengües minoritàries se considèren ua valor importanta e part deth patrimoniu culturau polonés. Tanben s'a en consideracion era votz des parlants/es des lengües minoritàries, per mejan de trobades regulars d'ua comission mixta deth Govèrn e representants des comunitats minoritàries. Maugrat açò, es qüestions minoritàries arreceben pòca cobertura en ensems des mejans de comunicacion dirigidi a tota era societat polonesa.

5.3. Escomeses futures

Per çò deth compliment des obligacions dera Carta, es aspèctes següents son es que requerissen ua resolucio mès urgenta:

- Fornir un ensenhament enes lengües minoritàries per aqueri e aqueres parlants qu'ac solliciten.
- Ampliar er ensenhament des lengües minoritàries coma matèries tà garantir-ne era continuïtat pendent tota era etapa educativa obligatòria en totes es lengües emparades pera Carta ena Republica de Polonha.
- Mantier es diaris e d'auti mejans de comunicacion (per exemple, es mejans de comunicacion numerics).
- Mantier un finançament regular entàs activitats culturaus.
- Ampliar eth nombre de districtes a on poder installar toponims bilingües e a on poder dirigir-se as autoritats locaus ena lengua minoritària.

Entàs lengües regionaus o minoritàries ena Republica de Polonha relativament "mès fòrtes", coma er alemand, er ucraïnés, eth bielorús, eth lituan, eth cashob, eth rutèn o eth romaní, era seleccion des compromesi dera Carta establidi pera Republica de Polonha pòt servir d'orientacion utila sus era direccion ena quau deuen anar es mesures de promocion e tanben tà establir estratègies a mejan tèrme. Per aqueres que se trapen en ua situacion plan febla, coma er armèni, eth chèc, er eslovac, eth caraïta, eth tatar o eth yiddish, eth compliment de plan des obligacions acordades ei, malerosament, un prètzhèt dificil. Era consultacion damb es entitats representantes des parlants/es, totun, ei fonamentau tà trapar solucions flexibles que permeten adaptar-se ath melhor punt possible ara situacion concrèta de cada ua d'aqueres lengües.

Dera anàlisi hèta sus era situacion legau dera promocion des lengües minoritàries ena

Republica de Polonha se n'tire un imatge plan positiu. Ei essenciau tà arreconéisher un patrimòni multietnic ric, tant entre era societat polonesa coma entre era rèsta dera ciutadanetat en generau. Totun, entar ensems dera societat polonesa en generau encara ei ua escomesa, mès s'ei possible conscientizar sus era valor des cultures e es lengües minoritàries ena societat polonesa en generau, tanben serà mès facil superar era bèrca entre es drets e eth sòn desplegament reau.

PART C. ACTIVITATS EDUCATIVES

Aguesta seccion preten èster un complement a tot aquerò que se n'a parlat anteriorament. Contèn tota ua seguida d'activitats que se pòden hèr ena aula. Se tracte d'una seria d'activitats concebudes a compdar d'ua perspectiva flexibla, de diuèrsa durada, segons çò qu'eth professorat considèrè mès avient. Bères ues se pòden amiar a tèrme pendent ua jornada escolara; d'autres requerissen de certana continuïtat temporau. En tot auer present qu'en Euròpa se trapan sistèmes educatius diuèrsi, se recomane que cada escòla/region adapte es activitats as diuèrses sòrtes d'ensenhament. Era majoritat des activitats son pensades entà estudiants d'entre 11 e 16 ans.

Se prepausen es següentes activitats:

- Activitat 1: Qué ei ua lengua minoritària?
- Activitat 2: Prejutjats lingüistics
- Activitat 3: Biografia d'un parlant famós o d'ua parlanta famosa d'ua lengua minoritària
- Activitat 4: Dia/dies o setmana dera lengua minoritària
- Activitat 5: Toponimia, paisatge lingüistic e denominacion d'emplaçaments en ua lengua minoritària
- Activitat 6: Edicion en ua lengua minoritària
- Activitat 7: Naui e naues parlantes de lengües minoritàries
- Activitat 8: Varietat de sistèmes d'escritura des lengües minoritàries
- Activitat 9: Lengües non territoriaus
- Activitat 10: Lengua de signes

ACTIVITAT 1: QUÉ EI UA LENGUA MINORITÀRIA?

<p>Introduccion</p>	<p>En toti es païsi europèus, a mès des lengües oficiaus, que gaudissen d'un estatut d'oficialitat e d'emparança e que son sociaument legitimes, tanben s'usen d'outes lengües de manèra tradicionau. Aqueres lengües se nomenen <i>lengües minoritàries</i>, que soent non an ne era emparança legau ne era legitimitat sociau dera quau gaudissen es lengües majoritàries o oficiaus der Estat. En plan de casi, es lengües minoritàries son usades per un nombre limitat de parlants. De hèt, apròp deth 50% d'aqueres lengües an mens de 10.000 parlants. Maugrat qu'existissen dempús de hè centees d'ans o, quitament, milèrs, es cambiaments qu'a viscut Euròpa enes darrères decennies a hèt que, en un periòde cuert de temps, lèu totes es lengües minoritàries an vengut lengües vulnerables, hèt que met en grèu perilh era sua existéncia a cuert e mejan tèrme.</p> <p>D'entre es lengües damb mens de 10.000 parlants/es incluides en Atlas UNESCO des lengües deth mon en perilh (www.unesco.org/languages-atlas), ua grana majoritat se trapen clarament en perilh de desaparicion. En plan de casi, aquera tendéncia poderie cambiar damb ua politica lingüística definida.</p> <p>Com qualificar ua lengua coma minoritària</p> <p>Maugrat qu'era majoritat des lengües minoritàries an pòqui parlants, eth critèri quantitatiu non ei er unic que se deu tier en compde tà qualificar ua lengua coma minoritària. De hèt, i a lengües minoritàries damb milions de parlants, de còps mès que bères lengües majoritàries. Per tant, amassa damb eth critèri quantitatiu, cau tanben auer-ne present er estatut d'oficialitat, ei a díder, eth reconeishement implicit o explicit d'oficiau d'ua lengua en un Estat determinat. Segons eth Conselh d'Europa⁷ se deuen dar es condicions següentes perque ua lengua sigue considerada lengua minoritària.</p> <ol style="list-style-type: none"> i. Deu èster ua lengua tradicionaument emplegada laguens d'un territòri determinat d'un Estat pera ciutadanetat d'aqueth Estat que represente un grop numericament mès petit qu'era rèsta dera poblacion der Estat. ii. Èster ua lengua diferenta dera lengua oficiau o lengües oficiaus der Estat. iii. Non includís dialèctes ne dera lengua oficiau o lengües oficiaus der Estat ne des lengües immigrants. <p>Cau arrebrembar qu'era referéncia ei era poblacion totau der Estat e non era poblacion deth territòri concrèt a on se parle era lengua. Er exemple següent illustre aguesta nuança: eth galhec ei ua lengua oficiau en Galícia (ua comunitat autònoma d'Espanha). En aguest territòri, eth galhec a mès parlants qu'eth castelhan, era unica lengua oficiau der Estat espanhòl. Pr'amor des diferéncias en estatut d'oficialitat en tot er Estat, eth galhec ei ua lengua minoritària e en ua clara situacion de vulnerabilitat, a diferéncia deth castelhan.</p>
<p>Exercici</p>	<p>Presentar eth concèpte de lengües minoritàries ar ensem dera poblacion.</p>
<p>Tòques</p>	<p>Escolans:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aquerir un concèpte positiu des minoritats en generau e de lengües minoritàries en particular. • Identificar totes es lengües regionaus o minoritàries der Estat. • Cercar exemples de trèts oraus e escrits des lengües minoritàries.
<p>Cors/edat</p>	<p>En funcion deth grad de complexitat e abstraccion der exercici, entre 12 e 16 ans.</p>
<p>Metodologia</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Er/era ensenhere/a hè ua brèua descripcion, en sens dera Carta, de totes es lengües regionaus o minoritàries usades en Estat, en tot valer-se de donades estadistiques des cens o autes donades oficiaus dera region o er Estat. Se recomane consultar es arrepòrts deth Comitad d'Expèrts dera Carta europèa des lengües regionaus o minoritàries (disponibles en www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-

⁷Veigatz er article 1 dera Carta europèa des lengües regionaus o minoritàries.

	<p>languages/reports-and-recommendations).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Reflexion e debat (ena aula).
Durada	Entre 2 e 4 classes.
Matèries que se trabalhen	Lengües mairaus e estrangères, istòria e sciéncias sociaus.
Modalitat de trabalh	Tot eth grop e per parelhs.
Materiau	Murau (aficha en carton grana) e presentacion numerica.
Hònts d'informacion	Bibliotèca, contactes personaus, entrevistes e internet.
Avaloracion	Presentacion deth murau; ensenhaire e autoavaloracion.
Activitats complementàries	<ul style="list-style-type: none"> • Penjar eth murau enes correders dera escòla. • Publicar eth murau en diari dera escòla.

ACTIVITAT 2: PREJUTJATS LINGÜÍSTICS

Introduccion	Era diversitat lingüística a estat objècte d'infinidat de debats, de còps basadi en prejudjats e mites, que cau véncer a compdar deth sistèma educatiu. Es prejudjats lingüistics son avaloracions o opinions sus es lengües que non se basen en pròves reaus senon en estereotips simplificants e generalistes. Acostumen a èster topics sorgidi dera ignorància e era pòur ara diferéncia. Per aguesta rason, non ei facil hèr-les desaparéisher, perque es arguments que s'empleguen tà desactivar-les non s'accepten coma valids. En plan de casi, exercissen ua influéncia notabla en estatut e eth prestigi social des parlants e des parlantes. Totun, quinsevolhe sòrta de classament des lengües determinat per ua ierarquia que va a compdar dera excelléncia/utilitat enquiara insignificança, com ei soent eth cas, sonque partís de prejudjats e non a cap de base scientifica. Segons er article 7.2 dera Carta, cau eliminar quinsevolhe diferenciacion, exclusion, restriccion o preferéncia injustificades per arrepòrt der usatge d'ua lengua regionau o minoritària.
Exercici	Detectar prejudjats lingüistics e hèr apòrt d'arguments tà combàter-les e desactivar-les.
Tòques	Escolans: <ul style="list-style-type: none"> • Ampliar era sua consciéncia lingüística. • Poder detectar prejudjats lingüistics. • Aquerir arguments fondadi en favor dera egalitat des lengües.
Cors/edat	Dusau cicle d'educacion segondària obligatòria (14-16 ans).
Metodologia	<ul style="list-style-type: none"> • Presentacion deth subjècte. • Deteccion de bèri prejudjats (sus es lengües o era societat en generau). • Redigir ua lista de cinc prejudjats sus es lengües e reméter-la as escolans/es tà hèr un debat. Se haràn dus grops: un serà per e un aute contra. Dempús se cambiaràn es ròtles. • Cada escolan emplegarà aquera madeisha lista tà pausar qüestions as membres dera sua familha e endonviar, atau, se i son d'acòrd o non e per quina rason. • Detectar actituds discriminatòries envèrs es minoritats lingüistiques e prepausar mesures tà melhorar eth reconeishement que dan as sues lengües e, encara mès important, as sòns parlants e es sues parlantes.
Durada	Entre 2 e 4 classes.
Matèries que se trabalhen	Lengües mairaus e estrangères, istòria, geografia, sciéncias socials e projècte interdisciplinari.
Modalitat de trabalh	Tot eth grop, per parelhs, en casa e individuau.
Materiau	Murau (aficha en carton grana) e presentacion numerica.
Hònts d'informacion	Biblioteca, mejans de comunicacion, entrevistes e internet.
Avaloracion	Presentacion deth murau; ensenhere e autoavaloracion.
Activitats complementàries	<ul style="list-style-type: none"> • Penjar eth murau enes correders dera escola. • Publicar eth murau en diari dera escola.

Bèri exemples

Prejutjat	Arguments en còtra
Eth monolingüisme ei quauquarren normau, deth temps qu'era diversitat lingüística ei ua excepcion, en tèrmes de territòri e poblacion.	Eth monolingüisme ei era excepcion. Trapar un Estat monolingüe pertot en mon ei excepcional. Se pensam enes membres d'ua poblacion, era grana majoritat dera poblacion mondial use mès d'ua lengua.
I a gent que parle damb accent.	Toti an "accent" en parlar ua lengua. Ei impossible no auer-ne.
Era comunitat sorda mondial emplegue ua soleta lengua de signes universau.	Es lengües de signes presenten tanta variacion interlingüística e intralingüística coma es lengües oraus. Es personas signaires deuen aprèner d'autes lengües de signes tà comunicar-se damb personas que non s'exprimissen damb era madeisha lengua de signes.

Bères lengües permeten exprimir quinsevolhe grad de complexitat, mès aguest non ei eth cas dera majoritat d'eres. De hèt, es lengües minoritàries son codificades coma apropiades entà usatges colloquiaus o familhaus, mès non entara sciéncia, era economia e es naues tecnologies.	Totes es lengües son eguament valides tà definir concèptes e exprimir-se sus quinsevolhe airau de coneishement. Non i a lengües melhores e peiores entara sciéncia o era poesia. Era pòca ofèrta de naues tecnologies o videojòcs en ua lengua determinada ei era conseqüéncia deth baish prestigi sociu d'aquera lengua e non deth potenciau tad aquera finalitat.
Un gran nombre de parlants d'ua lengua ne garantís era subsisténcia a long tèrme.	Totes es lengües presenten varietats intèrnes. Coma mès grana ei era varietat, mès possibilitats i a de fragmentacion, tau coma istoricament a passat damb eth latin, per exemple.
Es paraules que non son recuelhudes en un diccionari son incorrèctes o non existissen.	Era riquesa lexic de lengües ei extraordinària, e es diccionaris, tanben es mès complèts, sonque ne recuelhen ua part. Es paraules existissen ena mesura que s'utilizen e non perque siguen recuelhudes o non laguens d'un diccionari.
Era varietat estandard ei més bona qu'era rèsta de varietats d'ua lengua.	Era varietat estandard ei ua entre plan d'outes. De hèt, era grana majoritat de lengües en mon non an ua varietat estandard. Eth hèt qu'era varietat estandard ei era usada en sistèma educatiu e es mejans de comunicacion non vò díder que sigue ua varietat mès bona o mès perfectà.

ACTIVITAT 3: BIOGRAFIA D'UN PARLANT FAMÓS O D'UA PARLANT FAMOSA D'UA LENGUA MINORITÀRIA

Introduccion	Eth reconeixement de productes intellectuau e creatius e eth respècte e era admiracion social que ne transmeten se hèn resson des mejans de comunicacion e es hilats socials. En plan de casi, totun, era identitat e era apertiença des persones autores e creadores a ua cultura e ua lengua minoritàries demoren amagades pera cultura majoritària o estatau, de còps tà afeblir era influéncia e eth reconeixement deth grop minoritari. Soent es libres d'istòria no parlen d'aqueres personalitats, o non ne parlen coma representantes deth grop minoritari, entà mostrar un panorama d'unitat nacionau o entà incorporar era comunitat minoritària en ensems dera societat. Expressar era visibilitat des òbres des parlants minoritaris e es parlantes minoritàries aumete eth reconeixement des lengües regionaus o minoritàries e, ath temps, accèpte era diversitat, era creativitat e er originau dera societat coma un tot.
Exercici	Elaborar un murau damb era biografia d'un parlant famós o d'ua parlanta famosa d'ua lengua minoritària, damb donades biografiques; imatges; publicacions, responses, resultats e mòstres dera sua òbra; recepcion deth public (exhibicions, diaris, articles), etc. Aquera persona pòt trabalhar o auer trabalhat en quinsevolhe encastre, coma mejans de comunicacion, espòrts, literatura, arts, pintura, fotografia, cinèma, politica, economia, societat, filosofia, recèrca o invencions.
Tòques	Escolans: <ul style="list-style-type: none"> • Saber dera existéncia des lengües e es cultures minoritàries. • Èster conscients/es qu'es parlants/es d'ua lengua minoritària contribuïssen ara construccion d'ua nacion. • Apréner qu'era diversitat lingüística e culturau ei ua part integráu dera societat. • Èster conscients/es qu'era istòria e es disciplines socials son ua interpretacion dera realitat e objècte de debat e negociacions. • Víuer coma quauquarren de normau eth hèt de trabalhar, víuer e crear en diuerses lengües. • Liéger en ua lengua minoritària e emplegar estratègies d'intercompreson (en funcion des distàncies interlingüísticas des lengües majoritàries e minoritàries). • Emplegar tecnicas e mediacion translingüísticas. • Poder seleccionar, ierarquizar e presentar informacion escrita e grafica. • Poder presentar un murau.
Cors/edat	En funcion deth grad de complexitat e abstraccion der exercici, a compdar dera educacion segondària obligatòria enquiath bachelierat (entre 10 e 15 ans).
Metodologia	<ul style="list-style-type: none"> • Presentacion deth subjècte e debat (ena aula). • Prepauses d'idèes e elaboracion d'ua lista damb persones potenciaus (trabalh individuau). • Seleccion d'ua persona dera lista (trabalh per parelhs). • Collectatge e seleccion dera informacion e elaboracion deth murau (trabalh per parelhs). • Presentacion deth murau (trabalh per parelhs). • Reflexion e debat (ena aula).
Durada	Entre 2 e 4 classes.
Matèries que se trabalhen	Lengües mairaus e estrangèras, istòria, geografia, sciéncias socials e projècte interdisciplinari.
Modalitat de trabalh	Tot eth grop, per parelhs e individuau.
Materiau	murau (aficha en carton grana), ordinadors, estampadora, diaris, boligrafs, còla, eca.
Hònts d'informacion	Bibliotèca, contactes personaus, entrevistes e internet.
Avaloracion	Presentacion deth murau; escolans, ensehaire e autoavaloracion.
Activitats complementàries	<ul style="list-style-type: none"> • Penjar es muraus enes correders dera escòla. • Publicar es muraus en diari dera escòla. • Enviar ua còpia a associacions, diaris e pagines d'internet restacadi damb era lengua minoritària. • Comparar es muraus damb d'alti d'elaboradi per escolans d'auetes regions o païsi.

ACTIVITAT 4: DIA/DIES O SETMANA DERA LENGUA MINORITÀRIA

Introduccion	<p>Aguest projècte combine es perspectives multidisciplinària e multilingüística, damb era lengua en tot eth curriculum, atau coma activitats en e sus era lengua minoritària, coma projècte escolar, per çò que i participe tant eth personau ensenhere coma es escolans e es servicis escolars (coma era libreria, era cafeteria o era sala d'exposicions).</p> <p>Segons es competéncias e es tòques deth personau ensenhere, se pòden ensenhar es diuèrses matèries completament o parciaument en ua lengua minoritària; se pòden emplegar materiaus pròpris de manèra receptiva damb eth trabalh que se hè en lengua dera escòla; se pòden trabalhar contenguts d'istòria, geografia, sciéncias socials, sciéncia o cultura ena lengua minoritària, o ben se pòt trabalhar eth subjècte des parlants/es de lengües minoritàries enes diuèrses matèries. Damb un projècte mès long ena lengua minoritària enes ans que vien, ei possible hèr-ne mès.</p>
Exercici	Tant escolans coma ensenhaires deuen seguir er orari abituau pendent un o dus dies o ua setmana, damb periòdes mès o mens longui en qué se parlarà de o ena lengua minoritària.
Tòques	<p>Escolans:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Descorbir era riquesa, era varietat de nombrosi documents en ua lengua minoritària, e era cultura e er entorn des parlants/es d'ua lengua minoritària. • Méter en practica estratègies d'intercompreneson e translingüístiques, en combinason damb eth contengut. • Èster conscients/es qu'ei comun apréner en diuèrses lengües. • Saber qu'es ensenhaires non son perfectes e que tanben se trapan en procès d'aprendissatge. • Acceptar qu'er alumnat minoritari trabalhe ena aula coma expèrt.
Cors/edat	Toti es grads escolars. Totun, se recomane mès que mès entàs escolans/es d'educacion segondària obligatòria (entre 12 e 16 ans).
Metodologia	<ul style="list-style-type: none"> • Era equipa ensenhaira causís ua lengua minoritària, era data e era durada deth projècte (un o dus dies o ua setmana). • S'informe ath comitat escolar. • S'informe ara rèsta d'ensenhaires. • S'informe a pairs e mairs. • S'amie a tèrme eth projècte. • Reflexion. • Avaloracion • Adaptacion entar an següent.
Durada	Un o dus dies o ua setmana.
Matèries que se trabalhen	Totes.
Modalitat de trabalh	Tot eth grop, per parells e individuau, com se hè abituaument entara rèsta d'activitats dera escòla.
Materiau	Documentacion diuèrsa, tèxtes e cançons en ua lengua minoritària.
Hònts d'informacion	Biblioteca, contactes personaus e internet.
Avaloracion	Avaloracion deth projècte per mejan de qüestionaris e entrevistes.
Activitats complementàries	Eth prumèr dia pòt èster eth dia de pròva, e dempús se pòt alongar enquia dus dies e, posteriorament, enquia ua setmana. Se pòt repetir eth projècte de manèra regulara cada an, pendent eth madeish periòde; eth personau ensenhere pòt aumentar gradualament eth contengut en o sus era lengua minoritària.

ACTIVITAT 5: TOPONIMIA, PAISATGE LINGÜÍSTIC E DENOMINACION D'EMPLAÇAMENTS EN UA LENGUA MINORITÀRIA

Introduccion	En encastre dera toponimia e era denominacion d'emplaçaments, es tèxtes e es nòms pòden constituïr ua bona escadença tà avalorar eth reconeishement oficiau e individuau des lengües e es grops minoritaris. Son ua mòstra des eveniments istorics e sociaus relatiu ara coexisténcia des grops majoritaris e minoritaris e son extremament relacionadi damb qüestions d'identitat. Son objècte de grèus conflictes sociaus. Ampliar eth coneishement sus aguest subjècte pòt melhorar era responsa sus era demanda d'ua representacion des lengües minoritàries en espaci public e eth virtuu.
Exercici	Presentar exemples de toponimia, paisatge lingüistic e denominacion d'emplaçaments multilingües o en lengües minoritàries, en contèxtes istorics, politics e sociaus, en mapes, ilustracions, parets, etc. Se pòt adaptar er exercici (estadistiques damb fotografies o trabalhs damb mapes e per mejan d'internet) en funcion dera localizacion des grops minoritaris (zònes monolingües, bilingües o lonhdanes).
Tòques	Escolans: <ul style="list-style-type: none"> • Aprèner diuèrsi subjèctes associadi ath paisatge lingüistic (monolingüe, bilingüe o multilingüe). • Poder agropar es diuèrsi tipus d'exemples de denominacion d'un territòri, coma publiques (autoritats e Administracion, lògo, publics, toponims, nòms de carrèrs, institucions); semipubliques (veirines de botigues, anoncis publicitaris, mèrques comerciaus, pagines web); privades (guides telefoniques, lògos privats, menús de restaurant), o transgressores (pintades, grafits, adhesius). • Èster conscients des diuèrses foncions d'ua lengua (informativa, representativa, reguladora, recreativa o manipuladora). • Saber diferenciar entre macrotoponimia e microtoponimia. • Poder comparar era toponimia bilingüa e era trilingua (congruècia fonetica o semantica). • Poder interpretar es anoncis publicitaris per mejan dera semiòtica (jòcs de paraules, cambiaments de còdis, usatge des variantes substandards). • Relacionar era denominacion (multilingua) des territòris damb contèxtes istorics, culturaus e sociaus. • Relacionar era denominacion des territòris damb qüestions politiquas (normativa, lindaus tanhents as parlants/es o usatgèrs/es, lengües legítimes, estatut d'oficialitat d'ua lengua e legitimacion). • Se pòden emplegar metòdes simples de recèrca quantitativa e qualitativa.
Cors/edat	En funcion deth grad de complexitat e abstraccion e dera localizacion des grops minoritaris, prumèr cicle d'educacion segondària obligatòria (de 12 a 14 ans) e dusau cicle d'educacion segondària obligatòria e bachelierat (de 15 a 18 ans).
Metodologia	<ul style="list-style-type: none"> • Presentacion deth subjècte e des qüestions relatives e exemples (PowerPoint, professorat). • Aportacion d'idèes sus es rasons pes quaus er èster uman a tendéncia a nomenar e etiquetar es entorns pròpdans e aluenhadi (ena aula). • Hèr ua mapa mentau des manèras en que se mòstre ua lengua en espaci public (trabalh per parelhs). • Redigir un arrepòrt sus eth subjècte causit (publicitat, nòms de carrèrs, toponims) damb un metòde estadistic, dera istòria orau o d'estudi apropiat (trabalh individuau). • Presentar er arrepòrt ath dauant deth grop (PowerPoint, ena aula). • Debat.
Durada	Entre 4 e 8 classes.
Matèries que se trabalhen	Lengües mairaus e estrangèras, geografia, sciéncias sociaus e projècte interdisciplinari.
Modalitat de trabalh	Ena aula, per parelhs e individuau.
Materiau	Mapes, internet, camèra fotografica, telefons, ordinadors, estampadora e projector.
Hònts d'informacion	Bibliotèca, contactes personaus e internet.
Avaloracion	Avaloracion der arrepòrt e dera presentacion.
Activitats complementàries	Passar deth paisatge lingüistic ath paisatge lingüistic orau.

ACTIVITAT 6: EDITATON EN UA LENGUA MINORITÀRIA

Introduccion	Un editaton, en contèxte escolar, ei ua activitat ena quau se causís un subjècte determinat e es escolans aprenen a redigir e editar contengut sus aquest subjècte per mejan d'ua lengua minoritària. Ua persona a (normaument, er/era ensenhaire/a) deu verificar que se tracte de contengut de qualitat e deu ajudar as escolans/es, per çò qu'aquest contengut se publicarà ena Wikipèdia.
Exercici	Redigir contengut de qualitat en ua lengua minoritària e publicar-lo ena Wikipèdia.
Tòques	Escolans: <ul style="list-style-type: none"> • Practicar era redaccion de qualitat de contengut en ua lengua minoritària. • Ligar er usatge des naues tecnologies (Wikipèdia) as lengües regionaus o minoritàries. • Devier persones actives ena promocion des lengües regionaus o minoritàries. • Trabalhar en collaboracion constanta e en tot debàter damb es companhs e es companhes. • Èster testimònis dera utilitat e era possibilitat d'usar ua lengua regionau o minoritària.
Cors/edat	Dusau cicle d'educacion segondària obligatòria.
Metodologia	<ul style="list-style-type: none"> • Causir un subjècte que poderie interessar era comunitat dera lengua minoritària. • Dar ua brèu explicacion sus coma publicar ena Wikipèdia. • Seleccionar e editar era informacion especifica que se publicarà. • Repartir prètzhetes (escrivan/a, editor/a, expèrt/a en Wikipèdia, etc). • Coordinar as escolans. • Consultar eth contengut finau ena Wikipèdia.
Durada	Entre 3 e 5 classes.
Matèries e aspèctes que se trabalhen	Naues tecnologies, debat damb es companhs/es, resolucion de problèmes en grop e projècte interdisciplinari.
Modalitat de trabalh	Per grops o equipas.
Materiau	Materiaus restacadi damb eth subjècte causit, ordinadors portables e connexion en internet.
Hònts d'informacion	Materiau artenhut tà reünir informacion sus eth subjècte.
Avaloracion	S'avalorarà era més bona informacion publicada (en tèrmes de qualitat deth lenguatge emplegat, de contengut e d'edicion).
Activitats complementàries	Cap

ACTIVITAT 7: NAUI E NAUES PARLANTS/ES DE LENGÜES MINORITÀRIES

Introduccion	<p>Qué ei un nau parlant o ua naua parlanta?</p> <p>En tèrmes demografics, plan de lengües regionaus o minoritàries en Euròpa son en decadéncia, per tant, en plan de casi, era transmission intergeneracionau non ne garantís era superviuença. Atau, ath delà dera transmission d'ua lengua en encastre familhau, ei fonamentau ahíger-i nau i e naues parlants/es, ei a díder, persones qu'agen aprenut era lengua minoritària dehòra der encastre familhau e que ne siguen usatgères actives, eventuaument coma lengua de preferéncia. En plan de casi, eth futur d'ua lengua se pòt veir comprometet sense nau i e naues parlants/es.</p> <p>Era Carta europèa des lengües regionaus e minoritàries includís eth provediment de mejans entà qu'es nau i e es naues parlants/es poguen apréner ua lengua minoritària, s'ac vòlen (article 7.1 g). Aquesta activitat tracte eth besonh de dar pos ath creishement deth nombre de nau i e naues parlants de lengües regionaus o minoritàries coma tòca fonamentau tà garantir-ne eth futur.</p> <p>Com se pòt identificar a un nau parlant o a ua naua parlanta?</p> <p>Maugrat que non se pòt considerar coma naua parlanta aquera persona qu'a aprenut ua lengua d'adult, normaument s'emplegue aquest tèrme tà referir-se a persones qu'an incorporat era lengua en qüestion en sòn parlar quotidian de manèra activa. Es nau i e es naues parlantes acostumen a emplegar era naua lengua diariament. En cas des lengües minoritàries, es nau i e es naues parlants normaument ne hèn un usatge actiu e son conscients dera situacion delicada ena quau se trapen aqueres lengües. D'açò era importància de practicar-les.</p>
Exercici	Presentar eth concèpte de nau e naua parlant/a de lengües minoritàries e promòir ua consciéncia critica sus eth besonh d'arreconéisher-les coma persones legitimes e autorizadas entar usatge de lengües que non an estat lengües familhaus.
Tòques	<p>Escolans:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arreconéisher era importància des nau i e es naues parlants/es ena vitalitat des lengües minoritàries. • Poder identificar un nau parlant o ua naua parlanta. • Promòir er usatge actiu d'ua lengua minoritària en repertòri comunicatiu.
Cors/edat	Dusau cicle d'educacion segondària obligatòria enes comunitats dera lengua minoritària.
Metodologia	<ul style="list-style-type: none"> • Presentar eth subjècte e abordar es escomeses e es oportunitats d'aquest nau subjècte sociolingüistic. • Daurir un grop de debat sus eth present e eth futur des lengües minoritàries, en tot centrar eth debat en ròtle des nau i/es parlants/es. • Identificar ena aula nau i/es parlants/es tant damb ancessors/es qu'usen o agen usat lengües minoritàries (parlants per eretatge) coma sense, mès damb un entorn favorable respecte dera lengua minoritària que se parle ena sua zòna o region. • Conéisher situacions familhaus de persones qu'an substituït ua lengua minoritària per ua de majoritària o qu'agen devengut nau i/es parlants d'ua lengua minoritària. • Causir dus o tres estudiants que voluntàriament volguen èster nau i/es parlants/es per un dia. Reflexionar e debàter per grops es resultats d'aguestes microetnografies.
Durada	Entre 2 e 3 classes.
Matèries e aspèctes que se trabalhen	Lengua mairau e ua dusau lengua.
Modalitat de trabalh	Per grops o equipas.
Materiau	Vidèos e internet.
Hònts d'informacion	Materiau artenhut tà amassar informacion sus eth subjècte.
Avaloracion	Debat public sus eth subjècte.
Activitats complementàries	Encoratjar a èster nau o naua parlant d'ua lengua regionau o minoritària ath long d'un dia.

ACTIVITAT 8: VARIETAT DE SISTÈMES D'ESCRITURA DES LENGÜES MINORITÀRIES

<p>Introduccion</p>	<p>Eth caractèr multicultural e multilingüe d'un territòri determinat ei mès visible de manèra immediata a trauès des diferéncias visuaus des sistèmas d'escritura emplegadi per diuèrses lengües. En bèri païsi europèus, es diuèrsi alfabets emplegadi pes lengües minoritàries hè part dera vida diària rebatuda en paisatge lingüistic (per exemple, enes toponims bilingües). Mès, plan soent, era rica varietat d'aqueres diferéncias visuaus tan interessantes entre es lengües minoritàries demore amagada e ei desconeishuda, per çò que fòrça persones demest er ensems dera societat non ne son conscientes.</p> <p>En aguest contèxte, ensenhar as escolans a arreconéisher diuèrsi alfabets ei ua manèra plan simpla de conscientizar sus era varietat des lengües minoritàries en un país determinat. Evidentament, en bèri territòris es diferéncias entre alfabets son plan clares e notables, pendent qu'en d'auti casi se tracte d'uns quants accents diacritics (o, tanben, grops de letres) adicionaus. Ei per açò qu'aguesta activitat requerís ua adaptacion. Aquesta activitat tanben se pòt estèner mès ath delà d'Euròpa tà corbir d'auti sistèmas utilizadi entàs lengües naturaus deth mon.</p> <p>Tà poder identificar lengües minoritàries en tot basar-se, ath mens, ena sua forma escrita, contribuís ath desenvolopament dera competéncia plurilingüe des escolans per arrepòrt as abilitats receptives.</p>
<p>Exercici</p>	<p>Identificar diuèrses lengües minoritàries a compdar des diferéncias visuaus des sues formes escrites. (Opcionau: identificar diuèrsi sistèmas d'escritura.)</p>
<p>Tòques</p>	<p>Principau:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Familiarizar as escolans damb es trèts visuaus des lengües minoritàries escrites enes respectius païsi de residéncia. • Familiarizar as escolans damb bèri sistèmas d'escritura emplegadi entàs lengües naturaus. • Conscientizar dera existéncia de comunitats minoritàries enes respectius païsi e, se cau, d'actes de vandalisme <p>Escolans:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Arreconéisher e identificar era forma escrita d'ua lengua minoritària determinada. • Arreconéisher e identificar toponims escriti en ua lengua minoritària determinada. • Saber en quini territòris o regions deth sòn país i a toponims bilingües. • Conéisher era existéncia d'actituds negatives envèrs era denominacion de territòris bilingües. • (Addicionau) Arreconéisher es trèts caracteristics d'un sistèma d'escritura determinat. • (Addicionau) Poder sajar d'escríuer en un sistèma d'escritura determinat.
<p>Cors/edat</p>	<p>Toti es còrsi e edats, en funcion deth grad de complexitat e abstraccion e dera localizacion des grops minoritaris.</p>
<p>Metodologia</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Exercici de reconeishement (trabalh per parelhs o per grops): <ol style="list-style-type: none"> 1) Es escolans meten per parelhs fragments escriti en un sistèma d'escritura determinat damb nòms dera lengua minoritària. 2) Es escolans meten per parelhs cada denominacion d'un territòri damb ua lengua minoritària determinada. 3) Es escolans identifiquen es trèts mès notables deth sistèma d'escritura determinat que permeten arreconéisher era lengua e n'identifique era tipologia (tipe d'alfabet, entre d'auti). 4) "Concors": quin des sistèmas t'agrade mès? 2. Debat (trabalh per grops e dempús tota era classa): <ol style="list-style-type: none"> 1) Son totes es lengües enregistrades coma minoritàries presentes enes pannèus bilingües damb fotografies? 2) En quines regions deth tòn país penses que i aurà aqueri toponims? 3) Quina importància o quina valor an aqueri toponims entara comunitat locau? 4) Quina actitud mòstres fàcia ad aqueri toponims? 5) Perqué cres que de còps patissen actes de vandalisme? (Se cau.) 3. Experiéncia: <ol style="list-style-type: none"> 1) "Messatge secrèt". En tot emplegar er alfabet d'ua lengua minoritària, elabòra un missatge simple entà qu'era rèsta lo deschifre. (Nòta: foncione melhor damb es alfabets latin e cirillic.)

	<p>2) Competicion artistica:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Qui còpie mès ben un tèxte en un sistèma d'escritura minoritari? • Crea ua ornamentacion o ua pèça d'art en tot emplegar fragments de tèxtes.
Durada	Entre 4 e 8 classes.
Matèries que se trabalhen	Lengües mairaus e estrangèras, geografia, sciéncias sociaus e projècte interdisciplinari.
Modalitat de trabalh	Trabalh per grops e per parelhs e debat ena aula.
Materiau	Fragments de tèxtes escriti en lengües minoritàries, en papèr; imatges de toponims (per internet o fotografies hètes pes escolans pes environs, se cau). Materiau en linha sus eth sistèma o sistèmas d'escritura determinadi.
Hònts d'informacion	Internet, lòcs d'internet oficials deth Govèrn sus denominacions de territòris bilingües (se cau) e mapes.
Avaloracion	Avaloracion der arrepòrt e dera presentacion.
Activitats complementàries	Passar deth paisatge lingüistic ath paisatge lingüistic orau (identificar es lengües a compdar de com sonen per mejan de materiau enregistrat).

ACTIVITAT 9: LENGÜES NON TERRITORIAUS

Introduccion	Es lengües non territoriaus e es sòns e es sues parlants/es, plan soent patissen discriminacion e determinadi problèmes. Auer-ne mès coneishement redusís era pòur e es prejudjats e permet ua coexisténcia pacifica e mès justícia sociala.
Exercici	Aportar idèes e cercar informacion sus es lengües non territoriaus e es sòns e es sues parlants/es, e premanís ua invitacion e elaborar qüestions entàs parlants/es de lengües non territoriaus.
Tòques	Escolans: <ul style="list-style-type: none"> • Apréner era diferéncia entre lengües territoriaus e lengües non territoriaus. • Conéisher es lengües non territoriaus deth país e d'audi païsi. • Conéisher er entorn, era istòria e es problèmes des lengües non territoriaus e des sòns e es sues parlants. • Apréner sus era cultura, era manèra de víuer e es associacions des parlants/es de lengües non territoriaus.
Cors/edat	Educacion segondària obligatòria e bachelierat (entre 12 e 19 ans).
Metodologia	<ul style="list-style-type: none"> • Aportacion d'idèes, debat en session plenària e, se cau, debat sus era istòria dera família. • Cèrca d'informacion complementària ena bibliotèca o en internet. • Formulacion de qüestions entàs parlants/es de lengües non territoriaus convidadi (trabalh per parelhs). • Organizacion dera trobada. • Elaboracion d'un murau damb era informacion collectada • Presentacion deth murau.
Durada	Entre 4 e 6 classes.
Matèries que se trabalhen	Lengua, istòria, estudis socials e projècte interdisciplinari.
Modalitat de trabalh	Trabalh ena aula, individuau e per parelhs.
Materiau	Libres d'istòria, informacion d'associacions, documents deth Conselh d'Euròpa, literatura e diccionaris.
Hònts d'informacion	Entrevistes, internet e documents diuèrsi.
Avaloracion	Avaloracion dera presentacion deth murau.
Activitats complementàries	Motivar as escolans tà premanir presentacions o trabalhs scientifics sus es lengües non territoriaus e es sòns e es sues parlants, a redigir un article entath diari dera escòla, e a hèr escambis damb familhes e damb d'audi païsi enes madeishes o diferents lengües non territoriaus.

ACTIVITAT 10: LENGUA DE SIGNES

Introduccion	Es lengües de signes non son emparades pera Carta europèa des lengües regionaus o minoritàries. Totun, associacions, entitats de recèrca e es quites Estats considèren amassa era possibilitat d'includir-les en quadre dera Carta. Per çò qu'es lengües de signes soent se restaquen damb ua discapacitat en lòc de considerar-les lengües de plen dreit, aquesta activitat tracte eth reconeishement legau, lingüistic e sociau des lengües de signes en generau.
Exercici	Aportar idèes, collectar informacion sus es lengües de signes e es qüestions e es escomeses que les entornegen (encastre legau, associacions, discriminacions, cultura, biografies, etc), premanir ua invitacion e formular qüestions entà parlants e interpretès de lengües de signes.
Tòques	Escolans: <ul style="list-style-type: none"> • Èster conscients/es deth hèt qu'ua lengua se pòt transmèter de manèra orau, escrita o signada. • Saber que i a mèis d'ua lengua de signes. • Conéisher es qüestions constitucionaus e legaus des lengües de signes. • Arribar a conéisher a persones usatgères d'ua lengua de signes. • Conéisher literatura, films, etc, que tracten sus es lengües de signes. • Apréner bèri signes. • Conéisher eth trabalh des interpretès/es de lengua de signes.
Cors/edat	En foncion deth grad de complexitat e abstraccion, educacion segondària obligatòria e primèr de bachelierat (entre 12 e 17 ans).
Metodologia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Presentacion deth subjècte, aportacion d'idèes sus era transmission de messatges de manèra orau, escrita e signada, nòms de personalitats, literatura e films restacadi damb era lengua de signes, e explicacion des tèrmes <i>bilingüe</i> e <i>multilingüe</i> en aquest contèxte (ena aula). 2. Jòc o concors: es escolans/es prepausen traduccions entà concèptes coma ara "è hame", "me'n vau deman" o "quina ora ei"? Se dan responses ena aula. 3. Premaniment d'ua invitacion a ua persona non auditora e a un/ua interpretèr de lengua de signes: trapar es persones, convidar-les, formular es qüestions, etc (trabalh per parelhs). 4. Fixar era trobada damb aqueres persones e hèr es qüestions (en aula). 5. Redigir un escrit brèu, un pannèu o un arrepòrt sus eth subjècte e publicar-lo en ua plataforma numerica (trabalh per parelhs). 6. Avaloracion mutuau deth producte (ena aula).
Durada	Entre 2 e 4 classes.
Matèries que se trabalhen	Lengües o sciéncias sociaus o projècte interdisciplinari.
Modalitat de trabalh	Ena aula e trabalh per parelhs.
Materiau	Internet e bibliotèca.
Avaloracion	Avaloracion der escrit, eth pannèu o era publicacion ena plataforma electronica.
Hònts:	Bibliotèca, associacions, contactes personaus e internet.

GLOSSARI⁸

1. Educacion bilingüa

Ensenhar e apréner contengut, matèries, part de matèries o projectes interdisciplinaris en, au mens, dues lengües, en quinsevolhe etapa dera educacion, tant era obligatòria coma era voluntària.

2. Conselh d'Euròpa

Organizacion internacionau qu'a per tòca principau era defensa e sauvagarda des drets umans, era democracia e era Lei. Se fondèc en 1949 e se compause de 47 estats membres e ath torn de 800 milions de personas. A era sedença en Estrasborg.

3. Dialècte

Varietat lingüistica qu'era sua gramatica e eth sòn vocabulari rebaten era procedéncia geografica e sociau des parlants/es.

4. Lengua en perilh de desaparicion

Lengua qu'eth sòn futur ei compromètat a mejan o long tèrme. I a diuèrsi grads de perilh de desaparicion, a compdar de leugèr enquia grèu.

5. Carta Europèa des Lengües Regionaus o Minoritàries

Acòrd internacionau deth Conselh d'Euròpa qu'a per tòca principau era emparança e promocion des lengües regionaus e minoritàries. Entrèc en vigor er an 1998.

6. Lei lingüistica

Normativa legau adoptada per estaments publics per arrepòt dera situacion e er usatge d'ua lengua o lengües en diuèrsi encastres: educacion, mejans de comunicacion, Administracion, politica, cultura, economia e sociau. En cas des lengües regionaus o minoritàries, ei de besonh establir un encastre legau avient tà garantir-ne era sauvagarda.

7. Drets lingüistics

Drets civius tocant er usatge des lengües en un territòri, organizacion o institucion en concrèt. Per exemple, eth dret que tota persona a a èster informada deuant un tribunau en ua lengua que compregue, o eth dret a usar quinsevolhe lengua o varietat (libertat de lengües), que constituïssen drets fonamentaus.

8. Paisatge lingüistic

Trèts lingüistics escrits e oraus constatables en espaci public, que pòden èster oficials (senhaus de transit, nòm des carrèrs, informacion en bastisses publiques o sus aqueri, etc), privats (menús de restaurant, informacion enes botigues, anoncis, eca) o de protèsta (pintades, grafits). Eth paisatge lingüistic ei un indicador fiable des qüestions restacades ath lenguatge en un territòri determinat, e tanben dera vitalitat des lengües damb es que conviu. En cas des entorns urbans, de còps s'emplegue eth tèrme *paisatge lingüistic urban*, e en cas des trèts oraus, *paisatge lingüistic orau*.

9. Prejutjat lingüistic

Percepcion condicionada en relacion damb es lengües e es sòns e es sues parlants, frut d'ua manca de coneishement o d'un sentiment o ua posicion ideologica explicita. Es prejudjats acostumen a èster fòrtament acceptadi pera societat, hèt que ne dificulte era deteccion.

⁸ Es definicions d'aguest glossari no rebaten necessàriament es definicions dera Carta europèa des lengües regionaus o minoritàries.

10. Lengua majoritària

En un contèxte multilingüe, lengua que normaument compde damb un nombre mès elevat de parlants. Plan soent, açò va acompanhat de mès prestigi e legitimitat, en comparacion amb es lengües minoritàries.

11. Lengua immigranta

Lengua emplegada per ua comunitat immigranta o per persones que, per diuèrses rasons, se ven obligades a deishar eth sòn país d'origen (per exemple, hùger d'un conflicte o persecucion).

12. Lengua minoritària

Lengua que tradicionaument s'emplegue laguens d'un territòri d'un Estat, diferent dera lengua o lengües majoritàries. En generau, ua lengua minoritària a un nombre mès petit de parlants. Veigatz *Lengua regionau*

13. Multilingüisme

Convivència de mès d'ua lengua en un grop o societat determinadi, hèt que non entraïne que siguen largament emplegadas per ensems dera societat. De hèt, totes es societat son multilingües. Veigatz *Plurilingüisme*

14. Nau parlant / Naua parlanta

Persona qu'includís en sòn repertòri comunicatiu ua lengua diferenta ad aquera qu'aprenec pendent era enfança o que non ei era lengua de familha. En generau, se tracte de lengües aprenudes pendent era socializacion segondària (sistèma educatiu, lòc de trabalh, hilats sociaus). Es nau/es parlants/es de lengües regionaus o minoritàries ajuden a garantir-ne era preservacion e revitalizacion.

15. Lengua non territoriau

Lengua usada per ua comunitat que no ei tradicionaument assignada a un territòri especific laguens d'un Estat.

16. Lengua oficiau

Lengua que figure coma tau de manèra explicita ena normativa d'un Estat, region o quinsevolhe auta institucion publica o privada.

17. Plurilingüisme

Abilitat d'ua persona d'usar mès d'ua lengua. Veigatz *Multilingüisme*

18. Politica Lingüística

Quinsevolhe sòrta d'accion tocant es qüestions lingüistiques entreprenuda per ua institucion determinada, tant publica (Govèrn, sistèma educatiu, Administracion de justícia, etc) com privada (empreses, familhes, mejans de comunicacion, etc) per mejan deth desplegament de leis, normatives e practiques qu'an per tòca agir ena estructura, era foncion, er usatge e era adquisicion d'ua lengua o lengües.

19. Lengua regionau

Lengua parlada en ua zòna geografica determinada mès non pertot en territòri d'un Estat. Veigatz *Llengua minoritària*

20. Lengua de signes

Lengua de natura visuau, espacial, gestuau e manuau tradicionaument emplegada per persones sordes e persones sord-cègues

21. Toponimia

Denominacion des emplaçaments e eth sòn estudi. Era microtoponimia s'encargue des nòms des carrèrs e des emplaçaments mès petiti, deth temps qu'era macroponímia s'encargue de granes zònes, coma ciutats, províncies o païsi.

Bibliografia sumària

- BEACCO, Jean-Claude; BYRAM, Michael; CAVALLI, Marisa; COSTE, Daniel; EGLI CUENAT, Mirjam; GOULLIER, Francis; PANTHIER, Johanna (2010). *Guide for the development and implementation of curricula for plurilingual and intercultural education*. Estrasborg: Conselh d'Euròpa www.coe.int/t/dg4/linguistic/guide_curricula_EN.asp
- BEACCO, Jean-Claude; FLEMING, Mike; GOULLIER, Francis; THÜRMAN, Eike; VOLLMER, Helmut; SHEILS, Joseph (2016). *A handbook for curriculum development and teacher training. The language dimension in all subjects*. Estrasborg: Conselh d'Euròpa <https://rm.coe.int/a-handbook-for-curriculum-development-and-teacher-training-the-languag/16806af387>
- BERNAUS, Mercè (coord.) (2007). *Plurilingual and pluricultural awareness in language teacher education. A training kit*. Estrasborg: CELM, Conselh d'Euròpa http://archive.ecml.at/documents/B2_LEA_E_web.pdf
- BERNAUS, Mercè; FURLONG, Áine; JONCKHEERE, Sofie; KERVRAN, Martine (2011). *Plurilingualism and pluriculturalism in content-based teaching. A training kit*. Estrasborg: CELM, Conselh d'Euròpa www.ecml.at/tabid/277/PublicationID/69/Default.aspx
- CAMILLERI GRIMA, Antoinette (coord.) (2007). *Promoting linguistic diversity and whole school development*. Estrasborg: CELM, Publicacions del Consell d'Europa https://books.google.ch/books?id=Fyy80aL5GEIC&pg=PA3&lpg=PA3&dq=Camilleri+Grima+Young+H%C3%A9lot+linguistic+diversity&source=bl&ots=OhpR2_JmOu&sig=hhj7b81hQnmliBNk6lkj-56NcW8&hl=fr&sa=X&ved=0ahUKEwj5wZTj1cHaAhVhL8AKHb6PCuMQ6AEILjAB#v=onepage&q=Camilleri%20Grima%20Young%20H%C3%A9lot%20linguistic%20diversity&f=false
- CANDELIER, Michel (coord.) (2012). *FREPA. A framework of reference for pluralistic approaches to language and culture. Competence and resources*. Estrasborg: CELM, Conselh d'Euròpa www.ecml.at/Resources/ECMLPublications/tabid/277/PublicationID/82/language/en-GB/Default.aspx
- CORTIER, Claude; CAVALLI, Marisa (eds.) (2012). *Langues régionales/minoritaires dans l'éducation bi-/plurilingue – Langues d'ici, langues d'ailleurs issue du projet Langues minoritaires, langues collatérales et éducation bi-/plurilingue*. Graz: Conselh d'Euròpa <http://ebp-ici.ecml.at/Publication/tabid/2537/language/fr-FR/Default.aspx>
- Conselh d'Euròpa *European Charter for Regional or Minority Languages – Giving regional and minority languages a say!*. Estrasborg: Conselh d'Euròpa <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/brochures>
- Conselh d'Euròpa (1954) *European cultural convention*. Estrasborg: Conselh d'Euròpa www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168006457e
- Conselh d'Euròpa (1992). *European Charter for Regional or Minority Languages*. Estrasborg: Conselh d'Euròpa www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680695175

- Conselh d'Euròpa (1995) *Framework Convention for the Protection of National Minorities*. Estrasborg: Conselh d'Euròpa www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cdac
- Consell d'Europa, Comité de Ministres (1998). *Recommendation No. R (98) 6 of the Committee of Ministers to member states concerning modern languages*. Estrasborg: Conselh d'Euròpa <https://rm.coe.int/16804fc569>
- Conselh d'Euròpa Departament de politica lingüística (2014). *Language for democratic and social cohesion. Diversity, equity and quality*. Estrasborg: Conselh d'Euròpa www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Source2014/LPU-60ans_EN.pdf
- Conselh d'Euròpa (2016). *Competences for democratic culture. Living together as equals in culturally diverse democratic societies*. Estrasborg: Conselh d'Euròpa <https://rm.coe.int/16806ccc07>
- Conselh d'Euròpa (2017). *Language support for adult refugees: A Council of Europe toolkit*. Estrasborg: Conselh d'Euròpa <https://rm.coe.int/language-support-for-adult-refugees-the-council-of-europe-toolkit/1680737a2f>
- Conselh d'Euròpa (2017). *Language Education Policy Profiles*. Estrasborg: Conselh d'Euròpa. www.coe.int/t/dg4/linguistic/Profils_EN.asp
- HALWACHS, Dieter W.; KLINGE, Simone; SCHRAMMEL-LEBER, Barbara (2013). *Romani. Education, segregation and the European Charter for Regional or Minority Languages*. Graz: GLM.
- Centre Européen de Langues Modernes (CELM), Conselh d'Euròpa. www.ecml.at
- LITTLE, David; LAZENBY SIMPSON, Barbara (2008). *A curriculum framework for Romani*. Estrasborg: Conselh d'Euròpa www.coe.int/t/dg4/linguistic/Romani_doc_EN.asp
- Louarn, Malo (2013). *Der Schmierflink von Panatesien. Der erste Comic der Welt über Minderheitensprachen*. Estrasborg: Europarat.
- MCCAKE, Joanna; TINSLEY, Teresa (coord.) (2007). *Valuing all languages in Europe*. Estrasborg: CELM, Conselh d'Euròpa <http://archive.ecml.at/mtp2/publications/valeur-report-e.pdf>
- “Publications on the European Charter for Regional or Minority Languages”:
<https://rm.coe.int/publications-on-the-european-charter-for-regional-or-minority-language/16806d3652>
- Sign languages and the CEFR. CELM, Conselh d'Euròpa www.ecml.at/ECML-Programme/Programme2012-2015/ProSign/tabid/1752/Default.aspx
- TIMMERMANS, Nina (2005). *The status of sign languages in Europe*. Estrasborg: Conselh d'Euròpa. <https://rm.coe.int/16805a2a1a>